

TARTU ÜLIKOO
FILOSOOFIATEADUSKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT

Anastassia Antropova

**EMAKEELE MÕJU VERBIREKTSIOONI KASUTUSELE
EESTI KEELT TEISE KEELENA JA VENE KEELT VÕÕRKEELENA
ÕPPIVATEL ÕPILASTEL**

Magistritöö

Juhendaja Raili Pool

TARTU 2015

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Emakeele roll teise keele omandamisel.....	6
2. Keeleomandamise teooriad	8
2.1. Biheivioristlik õppimisteooria ja interferents.....	8
2.2. Kontrastiivne analüüs	10
2.2. Vigade tüübid ja veaanalüüs.....	11
2.3. Vahekeele teooria	13
2.4. Universaalne grammatika.....	15
2.5. Tegelik, tunnetatav ja oletatav keeltevaheline sarnasus	17
3. Kokkuvõtte emakeele rollist teise keele omandamisel	19
4. Rektsiooni mõistest eesti keeleteaduses	21
4.1. Lause moodustajate grammatilised seosed.....	21
4.2. Alistuse liigid	21
4.3. Rektsiooni mõistest	22
4.4. Rektsiooni alaliigid.....	23
5. Rektsiooni mõistest vene keeleteaduses	26
5.1. Lause moodustajate grammatilised seosed.....	26
5.2. Alistuse liigid	27
5.3. Rektsiooni mõistest	28
5.4. Rektsiooni alaliigid.....	29
6. Verbirektsiooni mõistest eesti ja vene keeleteaduses.....	32
6.1. Verbirektsioonist eesti keeles	32
6.2. Verbirektsioonist vene keeles.....	35
6.3. Valentsi mõistest	38
7. Kokkuvõtvalt rektsioonist eesti ja vene keeleteaduses	39

8. Verbirektsiooni omandamine ja kasutamine eesti ja vene keelt õppivate õpilaste poolt	41
8.1. Informandid	41
8.2. Testi koostamise printsiip.....	41
8.3. Materjal ja testi analüüs.....	45
9. Informantide keeletaustast	46
9.1. Eesti keelt teise keelena õppivate informantide taustast	46
9.2. Vene keelt võõrkeelena õppivate informantide taustast.....	49
10. Erineva rektsiooniga verbide kasutuse analüüs.....	52
10.1. Testi I osa.....	52
10.2. Testi II osa	62
10.3. Erineva rektsiooniga verbide kasutuse kokkuvõte.....	72
11. Sarnase rektsiooniga verbide kasutuse analüüs.....	75
11.1. Testi I osa.....	75
11.2. Testi II osa	80
11.3. Sarnase rektsiooniga verbide kasutuse kokkuvõte.....	86
Kokkuvõte.....	88
Kirjandus	90
Kaudviited.....	94
The influence of L1 on the use of verb government in Estonian and Russian as L2.	
Summary	97
Lisa 1. Verbirektsioonitesti esialgne versioon	99
Lisa 2. Verbirektsioonitesti lõppversioon	103

Sissejuhatus

Teise keele omandamine on perspektiivikas rakenduslingvistika valdkond, mis on viimaste aastakümnete jooksul maailmas jõuliselt edasi arenenud. Eesti keele kui teise keele omandamist on seni suhteliselt vähe uuritud. Seega uurimustööd selles valdkonnas võivad olla kasulikud paljudele inimestele – õpetajatele, õppejõududele, teadlastele, õppijatele ja nende vanematele. (Pool 2005: 8)

Eesti keele kui teise keele omandamise valdkond on meie riigis eriti oluline. Vastavalt 2014. aasta statistikale (Statistika andmebaas 2014) elab Eestis 69% eestlasi ja 31% muude rahvuste esindajaid. Eesti Vabariigi Kodakondsuse seaduse (1995) ja Tasemetööde ning põhikooli ja gümnaasiumi lõpueksamite seaduse (2010) järgi peavad kõik kodakondsuse taotlejad, põhikooli- ja/ või gümnaasiumi lõpetajad, erinevate elukutsete esindajad (nagu nt õpetaja, sotsiaalpedagoog, koolieelse asutuse õpetaja) sooritama eesti keele tasemeeksami (Riigi Teataja 2008, 2013). See olukord tõestab eesti keele kui teise keele valdkonna uurimuse tähtsust ning kutsub pöörama sellele valdkonnale rohkem tähelepanu.

Eesti keele kui teise keele omandamise valdkond võimaldab teha uuringuid mitmel teemal. Lõputöö autor on huvitatud emakeele mõjust võõrkeele õppimisel, mis võib avalduda positiivse ja negatiivse ülekandena. Võõrkeele õppimisel avaldub interferents paljudes aspektides nagu nt süntaks, morfoloogia, fonoloogia, leksika. Käesolevas magistritöös on uurimisobjektiks valitud verbirektsioon, mis kuulub süntaksi alla. A. Mölder (1967: 102) sõnul on eesti ja vene keele verbide rektsioon paljuski sarnane, kuid esineb ka erineva rektsiooniga verbe. Seetõttu tehakse selles valdkonnas rohkesti ülekandevigu. Interferentsi verbirektsiooni näitel on Tartu Ülikooli eesti keele võõrkeelena osakonnas ka varem uuritud (Pill 2003; Pastuhhova 2004; Boiko 2010). Näiteks Olga Pastuhhova uurimustööst selgus, et informatide keelekasutuses leiab

interferents kindlasti aset ning eesti keele ebapiisavate teadmiste korral toetuvad venelased emakeelele (Pastuhhova 2004: 80).

Käesolev magistritöö käsitleb emakeele positiivset ja negatiivset mõju verbireksiooni omandamisele ning keskendub eesti keelt kui teist keelt ja vene keelt kui võõrkeelt õppivate õpilaste verbireksiooni kasutamise analüüsimisele. Uurimus viiakse läbi kahe sihtrühma hulgas. Autor leiab, et mitmekeelse kooli õpetajatele võiks olla selline uurimus kasulik. Teiseks on selline valik seotud autori isikliku huviga. Autori peerialaks on eesti keele ja kirjanduse õpetaja mitte-eesti koolis, kuid bakalaureuseastmes on käesoleva magistritöö autor kõrvalerialana õppinud vene keele kui võõrkeele õpetajaks. Seega on autoril ühtviisi oluline teada veahtlikke kohti nii vene kui ka eesti keeles.

Käesoleva magistritöö esimeseks eesmärgiks on anda ülevaade teise keele omandamise teooriatest ning eesti ja vene verbireksioonist. Teiseks – uurida emakeele positiivset ja negatiivset mõju vene ja eesti emakeelega õpilaste verbireksiooni kasutusele. Lähtudes eelnevast, uuritakse käesolevas töös järgmisi küsimusi:

1. Millistes lähte- ja sihtkeeles erineva rektsiooniga verbides avaldub interferents tugevalt ja millistest tuleb see vähe esile?
2. Milliste verbide puhul tehakse kõige rohkem vigu?
3. Milliste verbide puhul tehakse kõige vähem vigu?
4. Milliste sarnase rektsiooniga verbide puhul avaldub emakeele positiivne mõju tugevamalt?

Käesolev magistritöö põhineb kontrastiiv- ja veaanalüüsi meetodil.

Magistritöö koosneb sissejuhatausest, 11 peatükist, kokkuvõttest, ingliskeelsest resümeeist, kirjanduse loetelust ja lisadest. Esimene peatükk käsitleb töös kasutatud termineid ja annab kokkuvõtliku ülevaate keeleomandamise teooriatest emakeele mõju vaatenurgast. Teine kuni kuues peatükk räägivad erinevatest keeleomandamise teooriatest põhjalikumalt. Seejärel antakse lühike kokkuvõte emakeele rollist teise keele omandamisel peatükis kaheksa. Üheksandas kuni kaheteistkümnendas peatükis antakse ülevaade rektsiooni kohta eesti ja vene keeleteaduses. Magistritöö peatükid 13–16 sisaldavad praktilist osa, kus analüüsitakse sarnase ja erineva rektsiooniga verbide kasutust ja omandamist ning võrreldakse saadud tulemusi sihtrühmade vahel.

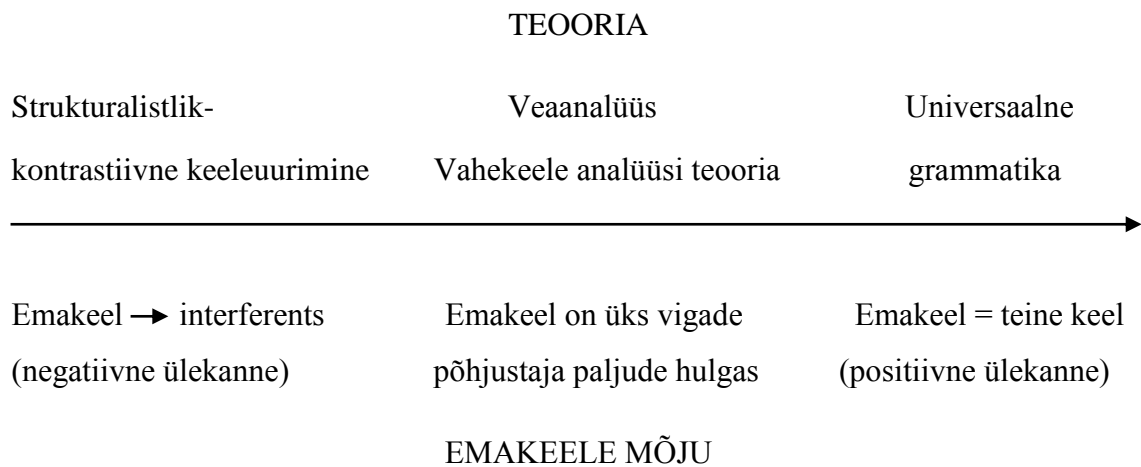
1. Emakeele roll teise keele omandamisel

Kõigepealt tuleb defineerida mõiste **emakeel**. Oma **esimese keele** ehk **emakeele** omandab inimene varasemas lapseas ilma teadliku õppimiseta. Emakeele süsteemi loob laps endale ise teda ümbritseva maailma ilmingutele toetudes. Hiljem emakeelt koolis süvendatult õppides areneb lapses ka analüütiline mõtlemine, mida on võimalik teadlikult suunata, pöörates tähelepanu vajalikele keeleaspektidele. Elu jooksul õpitakse lisaks emakeelele mitmeid **sihtkeeli**. Sihtkeelt võib omandada keelekeskkonnas või õppida väljaspool keelekeskkonda. Esimesel juhul on tegemist **teise keelega**, väljaspool keelekeskkonda aga õpitakse **võõrkeelt**. (Kaivapalu 2007: 16)

Esimese keele mõju teise keele omandamisele olenes sellest, millistest teoreetilistest seisukohtadest probleemile on lähenetud (Kaivapalu 2006: 71). Joonisel 1 on toodud emakeele oletatav tähendus teise keele omandamisel eri teooriatest lähtuvalt.

Strukturalistlik-kontrastiivse teooria kohaselt on esimese keele mõju teisele keelele negatiivne. Selle teooria kontekstis nähti emakeelt kui teise keele vigade põhjustajat ehk negatiivse ülekande allikat. Hiljem on arusaamad muutunud mitmekesisemaks. Näiteks **veaanalüüsi teooria** otsib vigade tekkepõhjusi mitte ainult emakeelest, vaid ka mujalt. Teise äärmusse jääb **universaalne grammatika**, mille järgi ei ole emakeele mõjust põhjust rääkida, kuna emakeele ja kõikide hilisemate keelte omandamisel järgitakse samu põhimõtteid. Universaalse grammatika teooriast tuleneb ka eelmisele vastandlik seisukoht, mille põhjal ülekanne emakeelest teise keelde on täielik, sest õppija kasutuses on universaalne grammatika ning need mehhanismid, mille alusel lähtekeel omandati. (Kaivapalu 2006: 72; Kaivapalu 2007: 17)

Enamik sihtkeeleõppe uurimise teooriaid peab siiski lähtekeele mõju tähtsaks, kuigi mitte ainsaks teguriks keele omandamisel. Seega emakeele mõju uurimisel on peaaesmärgiks välja selgitada, millistes sihtkeele valdkondades on keeleülekande roll olulisem, kuidas ja milliste teguritega koos ülekanne toimib, milline on selle olemus ja mis seda piirab. (Jarvis 2000, viidatud Kaivapalu 2006: 73 järgi)

Joonis 1. Emakeele oletatav tähendus teise keele omandamisel eri teooriatest lähtuvalt (Kaivapalu 2006: 72)

Järgnevalt esitatakse ülevaade emakeele mõju käsitlevatest teooriatest ja emakeele oletatavast tähendusest teise keele omandamisel biheivioristlikus õppimisteoorias, kontrastiivses analüüsis, veaanalüüsi teoorias, vahekeele teoorias, universaalses grammatikas ning tegeliku, tajutava ja eeldatava keeltevahelise sarnasuse teoorias.

2. Keeleomandamise teooriad

2.1. Biheivioristlik õppimisteooria ja interferents

Biheivioristliku suuna pooldajate arvates on keeleõpe nii nagu tavaline õppimine harjumuste kujundamine (Mitchell, Myles 2004: 30). Biheivioristide väitel on õppimine inimeste kaassündinud võime vältida kogemuslikul baasil ebameeldivaid sündmusi, mis toob omakorda käitumisharjumusi ja automaatseid reageeringuid keskkonna stiimulitele. Seega, biheivioristliku õppimisteooria kohaselt on õppimine väliskeskkonna stiimulitele reageeringute kujunemine. (Krull 2001: 181)

Biheivioristlikku teooriat arvesse võttes on esimese keele õppimine väga kerge, sest peab endas kujundama teatud hulka harjumusi, reageerides keskkonna stiimulitele. Teise keele õppimisel võib aga tekkida probleemkohti. Juhul, kui esimese ja teise keele struktuurid on sarnased, lihtsustavad kujunenud harjumused keeleõpet, vastasel korral aga raskendavad. Kujutame endale ette olukorda, kui inglise keelt esimese keelena rääkiv keeleõppija soovib lausuda prantsuse keeles lauset *I am twelve years old* (ee *Ma olen kaksteist aastat vana*¹), mis kõlab järgmiselt *Je suis âgé de douze ans*. Otsetõlkes tähendab see aga *I have 12 years old* (ee *Ma oman 12 aastat vana*). Kui keeleõppija sooviks sama lause öelda saksa keeles, mis kõlab nagu *Ich bin zwölf Jahre alt*, tähendakski see otsetõlkes *I am twelve years old*. Vastavalt biheivioristlikule õppimisteooriale on saksa keele õppimine kergem võrreldes prantsuse keelega saksa ja inglise keele sarnase struktuuri tõttu. Juhul kui sama mõtte väljendamiseks on lähte- ja sihtkeeles erinevad vahendid, võiks õpetaja minna kaht teed. Esimene tee oleks kauakestev harjutamine ja õigete variantide tuupimine. Teine tee oleks keelte võrdlemine ja erinevuste ehk raskete kohtade välja toomine. Rosamond Mitchelli ja Florence Mylesi sõnul on efektiivsem kasutada õpetamisel keelte võrdlemise kaudu leitud erinevusi. (Mitchell, Myles 2004: 31–32)

¹Ingliskeelsete allikate näitelauseid on eesti keelde tõlgitud käesoleva magistritöö autori poolt.

Biheiviorismis on kesksel kohal mõiste **interferents** (ingl *interference*), mis sai nõnda nimetatud **ennetava piirangu** tulemuseks. **Ennetav piirang** on seotud viisiga, kuidas kujunenud harjumused takistavad või välistavad uute harjumuste tekkimist. Teise keele õppimisel toimib see järgmiselt. Kui esimeses ja teises keeles on sama mõtte väljendamiseks olemas erinevaid vahendeid, teeb keeleõppija tõenäoliselt vea, sest ta rakendab esimeses keeles omandatud teadmisi ehk siis teeb vale ülekanne esimesest keelest teise. Selline olukord võiks tekkida siis, kui prantslane sooviks öelda inglise keeles *I'm cold* (ee *Mul on külm*), mis otsetõlkes prantsuse keelest inglise keelde tähendab *I have cold* (ee *Mul on külm*). Sel juhul peab keeleõppija ületama ennetava piirangu ja looma uued harjumused. (Ellis 1999: 22)

Loomulikult mitte kõik esimese keele harjumused ei ole teise keele harjumustest erinevad. Võib juhtuda, et varemõpitu aitab teha õige **ülekanne** esimesest keelest teise keelde. Näiteks saksa keelt õppiv õpilane suudab õigesti öelda *Ich bin zwölf Jahre alt* (ee *Ma olen kaksteist aastat vana*), sest inglise keeles on samad vahendid selle lause koostamiseks. Selles olukorras ei ole tarvis ennetavat piirangut ületada. (Ellis 1999: 22)

Biheivioristlik õppimisteooria räägib, et **ülekanne** esimesest keelest teise võib olla **negatiivne** ja **positiivne**. **Negatiivse ülekannega** on tegemist siis, kui keeleõppimisel tekib ennetav piirang, mille tulemuseks on vead ehk teiste sõnadega keeleõppija teeb negatiivse ülekanne esimesest keelest teise, mis realiseerub veana. Juhul kui esimese ja teise keele harjumused on sarnased ehk siis ennetavat piirangut ei esine, on **ülekanne positiivne** ning vigu ei tehta. (Ellis 1999: 22)

Biheiviorismis peetakse vigu soovimatuteks, kuna need on õppimatuse ja ennetava piirangu ületamise ebaõnnestumise tõendid. Vigade vältimiseks üritati neid ennetada keelte võrdlemise kaudu. Eesmärgiks oli negatiivse ülekanne vältimine või vähendamine. Protseduuri, mis tegeleb keelte võrdlemisega, nimetatakse **kontrastiivseks analüüsiks**. (Ellis 1999: 22)

2.2. Kontrastiivne analüüs

Kontrastiivne analüüs on kahe või enama keele sünkroonne kõrvutamine, keelte tasandite võrdlemine ning erinevuste ja sarnasuste väljaselgitamine (Häkkinen 1987: 13–14, viidatud Pastuhhova 2007: 14 järgi).

Kontrastiivses analüüsis eristatakse lingvistilist ja psühholoogilist aspekti. Psühholoogiline aspekt põhineb biheivioristlikul õppimisteoorial, lingvistiline aspekt aga strukturaallingvistikal. Lingvistiline aspekt seisneb põhimõttes, et kaht keelt saab võrrelda, toetudes erinevatele grammatika mudelitele, nt Noam Chomsky grammatikakategooriatele. Psühholoogiline põhjendus seisneb kontrastiivse analüüsi hüpoteesis, milles on olemas *tugev* ja *nõrk* vorm. (Ellis 1999: 23, 25)

Tugeva vormi vastavalt võib keelte võrdlemise kaudu teha prognoose õppimise ning ka õpematerjalide kvaliteedi kohta (Gass, Selinker 2001: 73). Lee (1968: 180, viidatud Ellis 1999: 23 järgi) väitel on keeleõppe peamiseks raskuseks ja vigu põhjustavaks faktoriks õppija emakeele interferents. Kontrastiivse analüüsi hüpoteesi tugev vorm oli levinud, kuni uurimused hakkasid näitama, et paljusid teise keele õppijate poolt tehtavaid vigu ei saa siduda nende emakeelega. (Ellis 1999: 23)

Nõrga vormi järgi saab kontrastiivset analüüsi kasutada vaid diagnoosimisel, mille abil saab kindlaks teha interferentsist tingitud vigu. Seega peab kontrastiivne analüüs tegutsema veaanalüüsiga käsikäes. Esimesed tegelikud vead tuleb kindlaks teha, analüüsides õpilase keele korpust. Seejärel saab kasutada kontrastiivset analüüsi selgitamiseks, missuguseid vigu tehakse esimese ja teise keele erinevuse tõttu. Kontrastiivse analüüsi hüpoteesi nõrk versioon oletab, et mitte kõik keeleõppes tehtavad vead ei ole tingitud interferentsist, vaid on ka teist sorti vigu. (Ellis 1999: 24)

Kontrastiivse analüüsi psühholoogiline aspekt peaks arvestama nii lingvistiliste kui mittelingvistiliste teguritega, et teada saada, millistes tingimustes interferents aset leiab. Mittelingvistilisteks teguriteks võivad olla teise keele omandamise tingimused ja arengutase (Marton 1980, viidatud Ellis 1999: 24 järgi).

2.2. Vigade tüübid ja veaanalüüs

Teise keele omandamise ajaloo jooksul on mitmeti aru saadud vigadest ja nende põhjustest. Iga metoodikakoolkond on vigadest kirjutanud erinevast vaatenurgast. Allpool on toodud mõned käsitlused vigade tüüpidest.

Carl James eristab kaht suurt rühma vigu: **keeltevahelised** (ingl *interlingual*) ja **keelesisesed** (ingl *intra-lingual*). Keeltevaheliste vigade põhjuseks on esimese keele mõju sihtkeelele. Keelesiseseid vigu põhjustab sihtkeele reeglite üldistamine, väärvalik vms, kusjuures emakeele mõju puudub. (James 1998: 137–138)

Richards (1974, viidatud Braidit 2001: 12 järgi) jagab vigu kolmeks tüübiks: **interferentsi-tüüpi vead** (ingl *interference errors*), **keelesisesed vead** (ingl *intra-lingual errors*) ja **arengulised vead** (ingl *developmental errors*). Esimest tüüpi vead tulenevad emakeele struktuurist. Teise tüüpi kuuluvad vead tekivad sihtkeele enda struktuuris. Kolmandat tüüpi vead peegeldavad keele omandamise strateegiaid.

Dulay ja Burt (1973, viidatud Ellis 1999: 28 järgi) uurisid vigu empiiriliselt ning määratlesid vigade psühholingvistilise päritolu järgi neli vigade tüüpi: interferentsi-tüüpi vead, arengulised vead, kahetähenduslikud vead ja unikaalsed vead. **Interferentsi-tüüpi vead** peegeldavad emakeele struktuuri ega ilmne esimese keele omandamise andmetes. Esimese keele omandamise **arengulised vead** ilmnevad esimese keele omandamise andmetes, kuid emakeele struktuur neid ei peegelda. **Kahetähenduslikud vead** on vead, mida ei saa liigitada interferentsi-tüüpi ega esimese keele omandamise arenguliste vigade alla. **Unikaalsed vead** ei peegelda esimese keele struktuuri ja ei ilmne esimese keele omandamise andmetes. (Dulay, Burt 1973, viidatud Ellis 1999: 28 järgi)

On tuntud ka Burti ja Kiparsky (1972, viidatud James 1998: 208 järgi) liigitus **lokaalseteks** (ingl *local errors*) ja **globaalseteks** (ingl *global errors*) vigadeks. Esimesed avaldavad mõju ainult mingile lause üksusele, teised aga kogu lausele.

Veeanalüüs kasvas 1970. aastatel välja kontrastiivsest analüüsist, mis püüdis ennustada keeleõppijate vigu esimese ja teise keele struktuuride võrdlemise teel. Selgus, et õpilased eksivad ka nendes olukordades, kus kahe keele võrdluse põhjal ei peaks vaeohtlikku kohta olema. Lisaks sellele ei põhjustanud mitte kõik lähte- ja sihtkeele

vahelised erinevused viga. Võrreldes kontrastiivse analüüsiga, seisnes veaanalüüsi uudsus õppijate vigade analüüsis ilma esimesele keelele viitamata ehk siis vigu analüüsiti ainult teisest keelest lähtuvalt. Veaanalüüs on pigem andmete kogumine ja sellele järgnev analüüs kui keele omandamise teooria. Veaanalüüsis on vead õppeprotsessi loomulik osa, mis annab tunnistust õppijakeele arengu ja muutuste kohta. (Pool 2005: 13–14)

Üks olulisemaid veaanalüüsi teoreetikuid S. Pit Corder toob välja viis olulist vigade käsitlemise punkti (Corder 1981: 5–13, viidatud Pool 2007: 15 järgi):

1. Peab vaatlema paralleele emakeele omandamise ja teise keele õppimise vahel, kuna mõlemad põhinevad samadel mehhanismidel, protseduuridel ja strateegiatel. Erinevus nende kahe keele vahel on see, et teise keele õppimine on arvatavasti hõlpsam tänu õppijate teadmistele emakeelest.
2. Vead annavad tunnistust pigem sellest, mida õppijad on vastu võtnud kui sellest, mida õpetajad arvavad olevat õpetanud.
3. Vead näitavad, et nii esimese kui teise keele omandajad/ õppijad arendavad välja oma individuaalse keelesüsteemi, mis esimesel juhul pole sama kui täiskasvanute keelesüsteem ega teisel juhul sama kui sihtkeel.
4. Tuleb eristada vigu (ingl *errors*) ja eksimusi (ingl *mistakes*). Eksimusena käsitleb Corder niisugust viga, mida õppija ise suudab parandada. Sel juhul eeldatakse, et ta ei kavatsenud tegelikult väärast vormi valida, vaid see oli juhuslik. Vead seevastu on juhtumid, kui õppija ei oska ise parandust teha. Sel juhul eeldatakse, et ta kasutas just kavatsatud vormi, aga ei teadnud, et see ei ole sobiv.
5. Vead on olulised kolmest seisukohast: a) ütlevad õpetajale, mida on vaja õpetada; b) ütlevad keeleuurijale, kuidas õppimine toimub; c) võimaldavad õppijal katsetada oma hüpoteese sihtkeele suhtes.

Viimane punkt rõhutab keelevigade uurimise tähtsust nii õppija kui õpetaja seisukohast. Õpilasele annab see võimaluse katsetada oma hüpoteese sihtkeele suhtes ja selle kaudu oma keeleoskust arendada. Õpetaja aga peab andma õppijatele korrigeerivat tagasisidet vigade kivevõtmise vältimiseks. Peab aga mainima, et vead on keeleõppimisprotsessi lahutamatu osa. (Pool 2007: 15)

S. Pit Corderi järgi on olemas viis veaanalüüsi läbiviimise etappi (Corder 1974, viidatud Pool 2007: 15–16 järgi):

1. materjali kogumine;
2. vigade identifitseerimine;
3. identifitseeritud vigade klassifitseerimine;
4. vigade psühholingvistiliste põhjuste seletamine;
5. vigade raskusastme hindamine.

Uurimustes ei läbita alati kõiki etappe, vaid sageli keskendutakse vaid ühele neist, kusjuures materjali kogumise etappi kunagi ei käsitleta eraldi. Näiteks Paul Lennon (1991, viidatud Pool 2007: 16 järgi) käsitleb põhjalikumalt ainult vigade identifitseerimise etappi, Charlene G. Polio (1997, viidatud Pool 2007: 16 järgi) vigade klassifitseerimise etappi, Benjamin Rifkin (1995, viidatud Pool 2007: 16 järgi) vigade hindamise etappi.

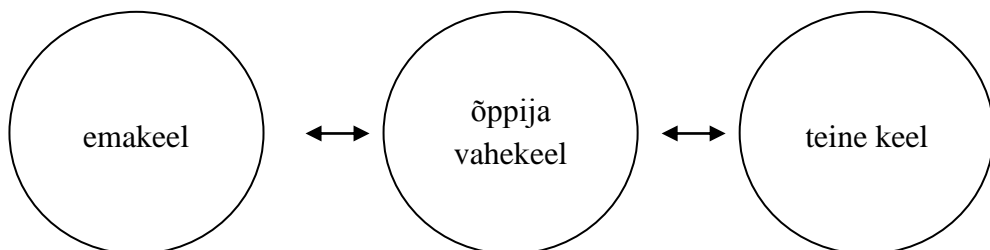
2.3. Vahekeele teooria

Kontrastiivse analüüsi kohaselt saab kõiki vigu seletada läbi emakeele mõju ja interferentsi, kuid veaanalüüs näitab, et enamik vigu ei ole tingitud emakeelest. R. Ellis (1985, viidatud Mitchell, Myles 2004: 38 järgi) uuris keeleõppijate vigu ning leidis, et ainult 3–51% vigadest on tingitud emakeelest, kuid enamik uurimuste järgi moodustavad interferentsivead ainult ühe kolmandiku kogu vigadest. Seoses sellega tekkis uurijatel küsimus: kust tulevad sellised vead, mis ei ole seotud emakeelega. Uurijad proovisid klassifitseerida ja mõitendada neid vigu. Niimoodi lõi Larry Selinker 1972. aastal (viidatud Mitchell, Myles 2004: 39 järgi) sellise mõiste nagu **vahekeel** (ingl *interlanguage*), et viidata õpilaste produtseeritud keelele. Vahekeel on õppija enda versioon sihtkeelest, mis erineb nii emakeelest kui sihtkeelest, see on keeleõppija eri tõlgendus. Vahekeelel on kindel struktuur ja oma reeglid. (Mitchell, Myles 2004: 38–39)

Keeleuurijad on seisukohal, et vahekeelt peab analüüsima omaette lingvistilise süsteemina, kuid samas rõhutatakse emakeelsete kõnelejate kontrollrühma olemasolu tähtsust (Lakshmanan, Selinker 2001: 395, 398–401, viidatud Pastuhhova 2007: 28

järgi). Emakeelseid kõnelejaid peetakse sageli ekspertideks, kelle keelt peetakse normiks ja millega peab õppijate keelt võrdlema (Mey 1981: 73, viidatud Firth, Wagner 1997: 291 järgi). Samas just emakeelekõnelejate keele põhjal saab otsustada, kuivõrd on keeleõppijate keel korrektne ja sobilik. Vivian Cook (2002: 21) rõhutab samuti võrdluse kasulikkust, kuid tema hinnangul ei tohiks võrdlemisel tulla järeldusele, et keeleõppijal ei õnnestu „omandada sihtkeelt täielikult“ (White 1989: 41, viidatud Cook 2002: 21 järgi), „saavutada emakeelekõneleja pädevust“ (James 1998: 2, viidatud Cook 2002: 21 järgi) või „saada emakeelseks kõnelejaks“ (Felix 1987: 140, viidatud Cook 2002: 21 järgi). V. Cooki (2002: 20–21) sõnul tuleb keeleõppijasse suhtuda kui iseseisvasse isikusse ning teise keele kõnelejat kui puudulikku emakeelset kõnelejat käsitlevad uurimise meetodid on vaja kõrvale heita.

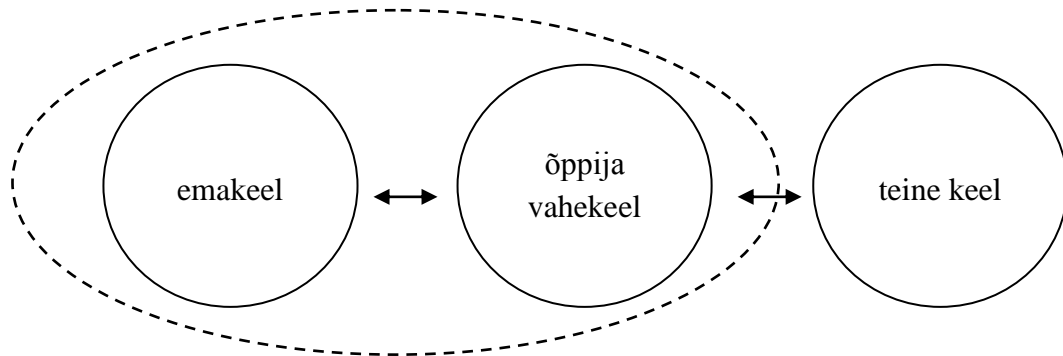
Vahekeele teooria hindab keeleõppijaid sellistena nagu nad on ning toonitab keeleõppijate õigust olla hinnatud neile (mitte emakeelekõnelejatele) sobivate vahenditega. Keeleõppijad ei riku sihtkeele süsteemi teadlikult, vaid loovad oma keele süsteemi ja oma reeglid (Cook 2001: 15–16). Emakeele, vahekeele ja teise keele omavahelised suhted on näidatud joonisel 2.

Joonis 2. **Õppija vahekeel (Cook 2001: 16)**

V. Cooki (2001: 16) hinnangul ei jõua õppija vahekeel eriti kaugele, sest ühelt poolt on meil õppija emakeeleoskus, teiselt poolt vahekeel, kuid mõlemad eksisteerivad ühes peas ning üks inimene oskab kahte keelt. V. Cook nimetab kahe keele oskust **multikompetentsuseks** (ingl *multi-competence*). Multikompetentsuse kontseptsiooni puudumine teise keele uurimise valdkonnas põhjustas olukorra, kui teise keele uurimisel

vaadeldakse kaht keelt lahus, mitte aga nagu see oleks sama inimese kaks erinevat tahku.

Multikompetentsus

Joonis 3. **Multikompetentsus** (Cook 2001: 17)

2.4. Universaalne grammatika

Universaalse grammatika teooria on välja toonud ameerika keeleteadlane Noam Chomsky (1986a, viidatud Mitchell, Myles 2004: 53 järgi), kes püüdis vastata kolmele küsimusele:

1. Mida kujutab endast keeleoskus?
2. Kuidas keelt omandatakse?
3. Kuidas keeleoskust kasutada?

Mida kujutab endast keeleoskus? N. Chomsky käsitluse järgi pärivad kõik inimesed **printsiiptide** ja **parameetride** universaalse süsteemi, kusjuures **printsiibid** on kõikumatud ja kehtivad kõigi loomulike keelte puhul, **parameetrid** aga iseloomustavad erinevusi keelte vahel. See universaalne süsteem kontrollib ja vormib keelte kuju ning teeb keeled üksteisega sarnaseks. Hiljem oma minimalistlikus programmis (ingl *Minimalist Program*) lisab N. Chomsky, et inimkeele tuumaks ei ole ainult printsiibid ja parameetrid, vaid ka sõnavara, mis koosneb leksikaalsetest ja funktsionaalsetest kategooriatest. Leksikaalsed kategooriad koosnevad „sisulistest“ sõnadest, nagu verbid ja noomenid. Funktsionaalsed kategooriad sisaldavad „grammatilisi“ sõnu (nt abiverbid) ja abstraktseid grammatilisi omadusi, nagu aeg ja ühildumine, mis võivad realiseeruda morfoloogiliselt. Minimalistlikus programmis asub parameetiline varieeruvus

sõnavaras, peamiselt funktsionaalsetes kategooriates. See tähendab seda, et on olemas funktsionaalsete kategooriate tunnused, mis varieeruvad keelest keelde, tekitades erinevusi sõnajärjes, morfoloogias jne. (Chomsky 1981, 1986a, 1986b, 2000, viidatud Mitchell, Myles 2004: 54 järgi)

Kuidas keelt omandatakse? N. Chomsky oli seisukohal, et igale lapsele on kaasa sündinud **keeleomandamise mehhanism** (ingl *Language Acquisition Device*), mis töötab teatud vanuseni. Esimeseks kaasasündinud keeleomandamise mehhanismi argumendiks on arvamus, et lapsed ei saaks oma esimest keelt nii kiiresti ja hõlpsasti omandada, kui neil ei oleks sünnipärast keelevõimet. Teiseks argumendiks on nõnda nimetatud **vaesuse stiimul** (ingl *poverty of stimulus*), mis räägib sellest, et laps ei saa infot võimatutest keelekonstruktsioonidest, kuna vanemad ei tarvita selliseid konstruktsioone. See olukord teeb keele omandamise protsessi võimatuks ilma mingite ette antud eelteadmisteta. Teise keele omandamise seisukohast on Chomsky teooria põhiideeks see, et teise keele õppimise protsessid järgivad samu mehhanisme nagu esimese keele protsessid. (Braid 2001: 49; White 2003: 3–4; Ellis 1999: 12–15).

Kuidas keeleoskust kasutada? Universaalse grammatika lähenemise kohaselt on igal inimesel olemas **pädevus** (ingl *competence*), mis ideaalis võimaldab keelekasutajal koostada ja mõista lõpmatut arvu lauseid oma keeles ning eristada grammatilisi lauseid mittegrammatilistest. N. Chomsky teeb aga vahet keelelise pädevuse ja **keelelise soorituse** (ingl *linguistic performance*) vahel, kusjuures teine tähendab tegelikku keelekasutust konkreetses olukorras. (Ellis 1999: 5–6; Mitchell, Myles 2004: 56)

Rääkides teise keele omandamisest, on universaalse grammatika teoorial kaks vastandlikku lähenemist emakeele mõjule (Kaivapalu 2006: 72):

1. Teise keele omandamine on sarnane emakeele omandamisega, kusjuures emakeelel ei ole mingit mõju teise keele omandamisele ehk teisisõnu ülekanne puudub.
2. Emakeelel on täielik mõju teise keele omandamisele.

Esimese lähenemise järgi ei ole universaalne grammatika teise keele õppijatele kättesaadav, sest lastel tekib nende arengu varajases eas keele omandamise kriitiline periood, mistõttu peavad täiskasvanud teise keele õppijad pöörduma muude õpimehhanismide poole (Bley-Vroman 1989: 51, viidatud Pastuhhova 2007: 32 järgi).

Teine lähenemine hõlmab kahte seisukohta. Üheks neist on täieliku ülekande puudumise arusaam, mille pooldajaks on S. Flynn (1996, viidatud Mitchell, Myles 2004: 85 järgi). Ta väidab, et universaalne grammatika mõjutab teise keele õppimist nii lapse- kui täiskasvanueas. Lisaks ta eitab kriitilise perioodi olemasolu, mille järel lakkab universaalne grammatika toimimast. Universaalse grammatika jätkuvat toimimist tõlgendab olukord, kui õppijad võivad omandada teise keele printsiipide ja parameetrite süsteemi, mis erineb nende emakeele omast. Teiseks seisukohaks on täieliku ligipääsu olemasolu, mille kohaselt on teise keele õppijatel täielik ligipääs universaalse grammatika printsiipidele ja parameetritele läbi emakeele, sõltumata sellest, kas nad esinevad õppijate emakeeles või mitte. (Michell, Myles 2004: 85–86; White 2003: 61–68)

2.5. Tegelik, tunnetatav ja oletatav keeltevaheline sarnasus

H. Ringbomi sõnul on lingvistid keele uurimisel rohkem huvitatud keelte erinevustest, kuid keeleõppija tugineb uue keele õppimisel emakeelest ja teistest keeltest omandatud teadmistele ja oskustele ning katsub leida keeltevahelisi sarnasusi. Sarnasuste otsimisel võivad keele produtseerimisel tekkida eri liiki vead, mida nimetatakse negatiivseks ülekandeks. Ringbomi väitel on palju lihtsam tuua just negatiivse ülekande näiteid, kuid mitte osutada positiivsele ülekandele ehk nendele juhtumitele, kui keeleõppija on saanud emakeele ja sihtkeele sarnasustest kasu. Ta lisab, et tema arvates, on positiivse ülekande juhtumeid tõenäoliselt rohkem, kuid on raske leida vahendeid selle tõestamiseks, kuna positiivse ja negatiivse ülekande vahe avaldub ainult keeleõppija poolt loodud produktis (Ringbom 2007: 184–185)

Ringbom toob välja kolm liiki sarnasust: tegelik, tunnetatud ja oletatav sarnasus. **Tegelik sarnasus** (ingl *actual similarity*) on teoreetiliselt määratletud keelesüsteemide võrdluse põhjal. **Tunnetatud sarnasus** (ingl *perceived similarity*) oleneb õppijate individuaalsusest ning näitab subjektiivset arusaamist keelest. Näiteks keele X kõnelejate jaoks võib arusaamine keelest Y olla lihtsam kui keele Y kõnelejatele arusaamine keelest X. **Oletatav sarnasus** (ingl *assumed similarity*) tähendab seda, et keeleõppija oletusel toimib sihtkeel samade reeglite järgi kui emakeel, mis võib

omakorda realiseeruda veana, kui õppija oletus ei pea paika. Tunnetatud ja oletataval sarnasusel on keele õppimisel suur roll, sest keele õppimine ei pruugi alati olla lingvistiline nähtus. Võõrkeeli õppides kasutab keeleõppija kõiki oma teadmisi, kogemusi, tõlgendusi ja oletusi. A. Kaivapalu leiab, et seepärast on tähtis selgitada, mida õppijad teadvustavad oma emakeeles ,seda teiste keeltega võrreldes. (Kaivapalu 2010: 163–164)

3. Kokkuvõtte emakeele rollist teise keele omandamisel

Esimese keele mõju käsitlemine teise keele omandamise kirjeldamisel sõltub sellest, millisest teooriast lähtutakse.

Bihevioristliku õppimisteooria kohaselt mõjutab emakeel sihtkeele õppimist tugevalt. Iga õppimine, samuti ka keeleõpe on harjumuste kujundamine, kusjuures emakeele omandamine on väga kerge, aga teise keele omandamine oleneb esimese ja teise keele struktuuride sarnasustest. Teisisõnu, sihtkeelt õppides teeb keeleõppija omandatud harjumuste ülekande ehk interferentsi emakeelest sihtkeelde, mis võib olla negatiivne või positiivne. Negatiivse ülekandega on tegemist siis, kui esimesest teise keelde ülekantud struktuurid realiseeruvad veana, vastasel korral on tegemist positiivse ülekandega. (Mitchell, Myles 2004: 30–31; Ellis 1999: 22)

Kontrastiivne analüüs rõhutab ka emakeele teatud mõju sihtkeelele. Kontrastiivse analüüsi tugeva versiooni järgi põhjustab emakeele interferents enamiku keelevigu ning neid saab prognoosida sihtkeele ja emakeele võrdlemise kaudu. Nõrga versiooni kohaselt saab kontrastiivse analüüsi abil vigu vaid diagnoosida ja määrata interferentsist tingitud vigu, kuna see versioon eristab ka teist sorti vigu. Seoses sellega, et kontrastiivne analüüs pöörab suurt tähelepanu vigadele, peab ta kõrvuti tegutsema *veaanalüüsiga*, mis kasvaski teadusharuna välja kontrastiivsest analüüsist. Võrreldes kontrastiivse analüüsiga käsitleb veaanalüüs vigu ainult teisest keelest lähtuvalt ilma esimesele keelele viitamata. Seega ei käsitle veaanalüüs üldse emakeele mõju teise keele omandamisele. (Ellis 1999: 23–25)

Vahekeele teooria järgi on igal keeleõppijal olemas enda versioon sihtkeelest, mis on vähemalt mingil määral erinev nii keeleõppija emakeelest kui õpitavast sihtkeelest. Vahekeelel on omad sisemised reeglid ja süsteem, kuid nad ei pruugi vastata grammatika normidele, see on õpilaste eritõlgendus keelest. Seega võib tõdeda, et ka vahekeele teooria tunnustab emakeele mõju sihtkeelele, kuid on raske määrata, mil määral see mõju avaldub. (Mitchell, Myles 2004: 38–39)

Universaalse grammatika järgi on keel inimestel kaasasündinud koos universaalsete omadustega ehk parameetrite ja printsiipidega, mis teevad keeled üksteistega sarnaseks. Teise keele õppimine toimub N. Chomsky arvates samade mehhanismide järgi nagu emakeele õppimine. (Chomsky 1981, 1986a, 1986b, 2000, viidatud Mitchell, Myles 2004: 54 järgi)

Ringbomi käsitluse järgi pöörab õppija keeleõppimisel rohkem tähelepanu keeltevahelistele sarnasustele, mitte aga erinevustele. Ta eristab kolme liiki sarnasust: tegelik, tunnetatud ja oletatav sarnasus. Tegelik sarnasus on teoreetiliselt määratletud keelesüsteemide võrdluse põhjal. Tunnetatud sarnasus oleneb õppijate individuaalsusest ning näitab subjektiivset arusaamist keelest. Oletatav sarnasus tähendab seda, et keeleõppija oletusel toimib sihtkeel sama reeglite järgi kui emakeel, mis võib omakorda realiseeruda veana. (Ringbom 2007: 184–185; Kaivapalu 2010: 163–164)

Järelduseks võib öelda, et kõik eespool toodud teooriad (v.a veaanalüüs) tunnistavad teatud määral emakeele mõju sihtkeelele.

4. Rektsiooni mõistest eesti keeleteaduses

4.1. Lause moodustajate grammatilised seosed

Lause moodustajateks nimetatakse omavahel grammatiliselt seotud vahendeid, mis moodustavad lõpptulemusena lause. „Eesti keele grammatika II“ (EKG II 1993: 7–8) järgi on olemas kolm liiki grammatilisi seoseid: rinnastus, predikatsioon ja alistus.

Rinnastus on seos, mis ühendab süntaktiliselt võrdväärseid moodustajaid (need võivad olla nii sõnavormid, fraasid kui ka osalaused). Näiteks sõnaühendis *õunapuud ja marjapõõsad* on rinnastusseos lauses *Mees istutas aeda õunapuud ja maarjapõõsad*, rinnastust vormistab siin sidesõna *ja*. (EKG II 1993: 7)

Alistuseks nimetatakse aga seost, mille puhul määrab üks vahetu moodustaja teise moodustaja grammatilise vormi või kuulumise mingisse substitutsiooniklassi. Alistavat moodustajat nimetatakse **põhjaks**, alistuvat **laiendiks**. (EKG II 1993: 7–8)

Predikatsioon tähendab vastastikust alistust, kui ühe moodustaja leksikaalne tähendus tingib teise moodustaja kuulumise mingisse substitutsiooniklassi. Predikatsiooniseos on näiteks lauses *Poiss loeb kriminulle* ja *Poisid loevad kriminulle*, kus nimisõna *poiss* arv tingib tegusõna vormi kas ainsuses või mitmuses. (EKG II 1993: 8)

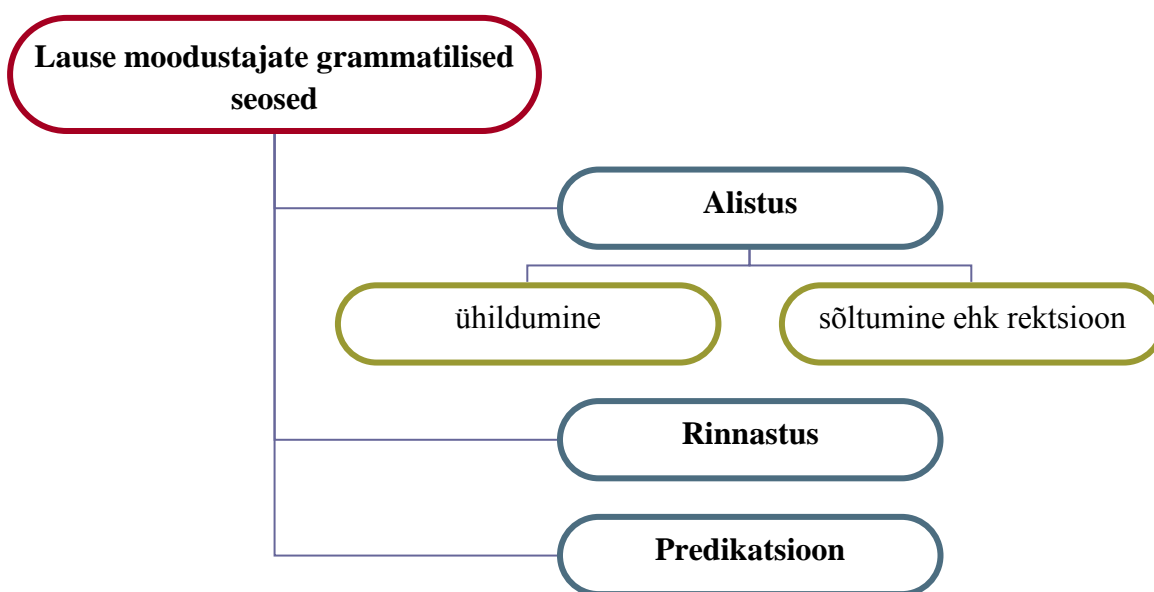
4.2. Alistuse liigid

Nii „Eesti keele grammatika II“ (EKG II 1993: 7–8) kui ka „Eesti keele käsiraamat“ (EKK 2007: 433) eristab kahte liiki alistust: ühildumine ja sõltumine.

Ühildumisega on tegemist siis, kui põhja grammatiline tähendus ja/või vorm määrab laiendi samasuguse grammatilise vormi. Näiteks sõnaühendites *ilus tüdruk*, *ilusatele tüdrukutele*, *ilusatest tüdrukutest* on nimisõna ja seda laiendav omadussõna samas käändes ja arvus. (EKG II 1993: 7; EKK 2007: 433)

Sõltumine ehk rektsioon on selline alistus, mille puhul põhja leksikaalne tähendus tingib laiendi grammatilise vormi. Põhja leksikaalne tähendus võib määrata käändsõna käände, nt *heitis voodisse*; verbi käändelise vormi, nt *hakkab kirjutama*, ning lauselise moodustaja sidesõna, nt *Noored räägivad, et elu on ilus*. (EKG II 1993: 8; EKK 2007: 433)

Kokkuvõtvalt võib eesti keele lause moodustajate grammatilised seosed esitada joonisena 4.

Joonis 4. Eesti keele lausete moodustajate grammatilised seosed EKG II (1993) käsitluse järgi

4.3. Rektsiooni mõistest

„Eesti keele seletavast sõnaraamatust“ (EKSS 2009) saab leida sellist rektsiooni definitsiooni: „Rektsioon on alistusseos, milles laiendi vorm oleneb põhisõna grammatilisest ehitusest ja tähendusest, sõltumine“.

Rektsiooni mõiste defineerimisega on tegelenud paljud keelemehed, kelle seisukohad on üksteisega küllaltki sarnased. Kõige rohkem on eesti rektsioonidega tegelenud keeleteadlane Huno Rätsep (1978). Oma töös „Eesti keele lihtlausete tüübid“ ta kirjutab: „Rektsiooniks me nimetame teatud kindlat vahekorda keele üksuste vahel lauses“ (Rätsep 1978: 62). Hiljem lisab H. Rätsep, et tegemist on alistava vahekorraga ehk

subordinatsiooniga, mille puhul üks vahekorra liikmetest on laiendatav, laiendust nõudev ja lubav ning teine on laiendit määrav, nõudev ja tingiv element. Esimest vahekorra liiget nimetatakse laiendiks, kusjuures laiend laiendab põhisõna. Teist vahekorra liiget nimetatakse põhisõnaks, sel juhul põhisõna määrab laiendi. H. Rätsepa arvates võivad laiendi vormi tingida põhisõna grammatilised või leksikaalsed ja semantilised omadused. Vastavalt sellele saab alistava vahekorra jagada kaheks alaliigiks: ühildumine ehk kongruents ning sõltumine ehk rektsioon. Esimese alaliigiga on tegemist siis, kui laiendi vormi tingib määrava põhisõna grammatiline vorm. Näiteks lauses *Mina ei kirjutanud kirja* määrab verbi eitav vorm kolmekäändelise objekti käändeks partitiivi. Kui põhisõna leksikaalsed, semantilised omadused määravad laiendi grammatilise vormi või selle laiendi kuuluvuse teatud kindla grammatilise tunnusega klassi, siis on tegemist rektsiooniga. Niisiis võttes enda mõtteid kokku, defineerib H. Rätsep rektsiooni mõistet järgmiselt: „Rektsioon on selline alistav süntaktiline vahekord põhisõna ja laiendi vahel, kus põhisõna kui regeeriva sõna semantilised omadused või tähendused tervikuna tingivad laiendi grammatilise vormi või selle laiendi kuulumise teatud kindla grammatilise tunnusega klassi“ (Rätsep 1978: 64).

4.4. Rektsiooni alaliigid

Olenevalt põhisõna poolt nõutud ja määratud laiendi vormist saab rektsioonivahekorra liigitada viide alaliiki. Need alaliigid on toodud allpool, liigituse on esitanud Huno Rätsep (1978: 64).

1. **Käänderektsiooniga** on tegemist siis, kui põhisõna tähendus tingib laiendi käändevormi. Näiteks verb *austama* lauses *Me austame vanemaid* tingib laiendi partitiivivormi.
2. **Kaassõnarektsiooniks** nimetatakse juhud, kui põhisõna tähendus määrab laiendi kaassõna valiku, nagu näiteks verb *vastutama* lauses *Ametnikud vastutavad kartoteegi eest* tingib laiendis esineva postpositsiooni *eest*.
3. **Infiniitvormirektsioon**, kui põhisõna tähendus tingib laiendiks verbi infiniitvormi. Näiteks verb *proovima* lauses *Peeter proovis künda* määrab laiendiks teise verbi *da*-infinitiivi.

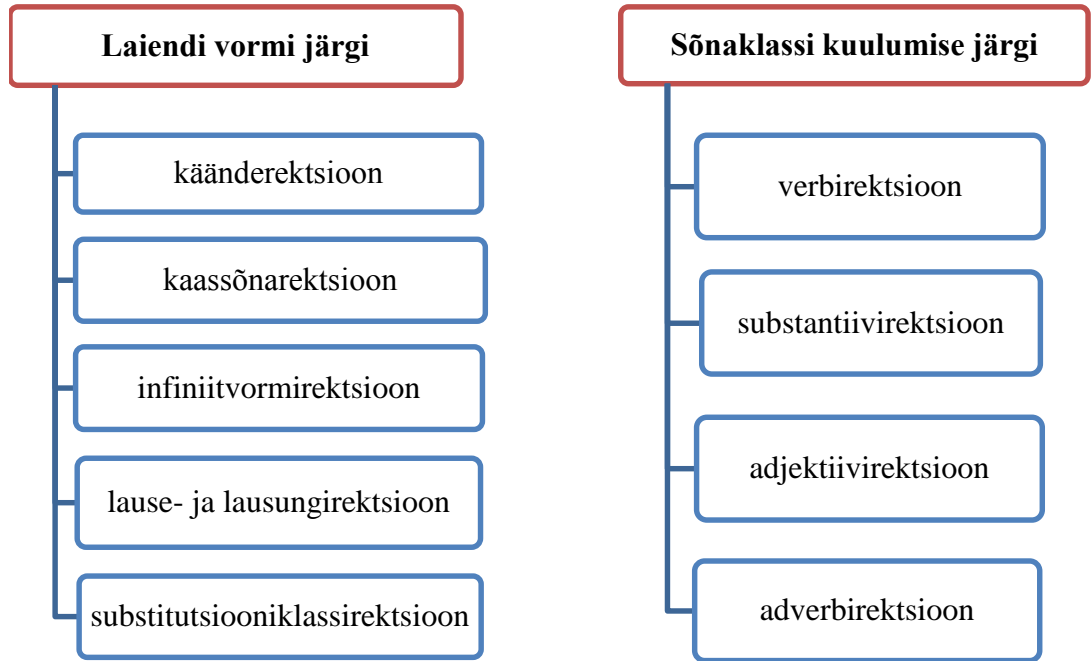
4. **Lause- ja lausungirektsiooniga** on tegemist siis, kui põhisõna tähendus tingib laiendiks mingit tüüpi lause või lausungi, nagu näiteks verb *rääkima* lauses *Me rääkisime, et te olete oraatoritingib laiendina kõrvallauset.*
5. **Substitutsiooniklassi-rektsiooniks** nimetatakse juhud, kui põhisõna tähendus määrab laiendi kuulumise mingisse kindla grammatilise tunnusega substitutsiooniklassi. Näiteks verb *rippuma* tingib lauses *Seintel rippusid maalid* laiendi (*seintel*) kuulumise lokaali substitutsiooniklassi.

Rektsiooni saab alaliigitada ka sõnaklassi kuulumise järgi, sõltuvalt sellest, missugusesse sõnaklassi kuulub põhisõna. Eesti keele lausetes esinevaid rektsioonivahekordi on võimalik jagada neljaks alaliigiks. Need on järgmised (Rätsep 1978: 65):

1. **Verbirektsioon**, kui põhisõnaks on verb, olgu see finite või infiniitne. Näiteks verbivormid *peab kinni* ja *kinni pidama* lausetes *Rektor peab kinni traditsioonidest* ja *Rektor tahab traditsioonidest kinni pidada* määravad mõlemad allatiivi kääned.
2. **Substantiivirektsioon**, kui põhisõnaks on substantiiv. Näiteks substantiiv *vastuolu* lauses *Tekkis vastuolu juhtkonna ja revidentide vahel* määrab laiendi kaassõnaga *vahel*.
3. **Adjektiivirektsioon**, kui põhisõna on adjektiiv, nagu näiteks adjektiiv *teadlik* lauses *Organisatsioon juhtima valiti ülesandest teadlik liige* tingib elatiivset laiendit.
4. **Adverbirektsioon**, kui põhisõnaks on adverb. Näiteks adverb *kaugele* lauses *Käbi ei kuku kännust kaugele* nõuab elatiivset laiendit.

Need kaks rektsiooni käsitlust viitavad sellele, et kõige rohkem kombinatsioonivõimalusi on verbirektsioonil, mis võib olla samal ajal ka käänderektsioon, kaassõnarektsioon, infiniitvormirektsioon, lause- ja lausungirektsioon ning substitutsiooniklassi-rektsioon. (Rätsep 1978: 64–65)

Kokkuvõtvalt saab eesti keele reksioonivahekorra alaliike esitada joonisena 5.

Joonis 5. Eesti keele reksioonivahekorra alaliigid H. Rätsepa (1978) käsitluse järgi

5. Rektsiooni mõistest vene keeleteaduses

5.1. Lause moodustajate grammatilised seosed

Mihhail Šeljagini (1993; 2002) käsitluse järgi on kõik lauseliikmed omavahelises grammatilises ja tähenduslikus seoses. Seoste vahenditena võivad esineda sõnade lõpud, konjunktsioonid, abisõnad, aga ka sõnajärg. Vene keeles saab eristada kolme liiki grammatilisi seoseid: rinnastusseos, alistusseos ja predikatsioon.

Rinnastusseos (vn *сочинительная связь*) ühendab omavahel grammatiliselt sõltumatuid sõnu. Rinnastusseose eesmärgiks on lause laiendamine ühesuguste lauseliikmete kaudu. Näiteks lauses *На праздник пришли празднично одетые юноши и девушки* (ee *Peole tulid kaunis riides noormehed ja neiud*²) on rinnastav seos aluste *юноши и девушки* (ee *noormehed ja neiud*) vahel. (Šeljakin 1993: 219; Šeljakin 2002: 212–213)

Alistusseos (vn *подчинительная связь*) ühendab grammatiliselt ebavõrdseid sõnu, kusjuures üks nendest on alistav, teine aga alistuv. Näiteks lauses *Вчера я прочитал интересную статью о космонавтах* (ee *Eile ma lugesin läbi huvitava artikli kosmonautidest*) on esimeseks alistajaks verb *прочитал* (ee *lugesin*) ning alistujaks substantiiv *статью* (ee *artikli*), teiseks alistajaks on substantiiv *статью* (ee *artikli*) ja temast sõltuv substantiiv *о космонавтах* (ee *kosmonautidest*). (Šeljakin 1993: 219; Šeljakin 2002: 213)

Predikatsiooniga (vn *предикативная связь*) on tegemist siis, kui ühendatud sõnadest ükski ei ole alistav, alistuv ega rinnastav ning ühe moodustaja leksikaalne tähendus määrab teise moodustaja kuulumise mingisse klassi. Näiteks sõnaühend *Я иду* (ee *Ma lähen*) lauses *Я иду в библиотеку* (ee *Ma lähen raamatukokku*) koosneb võrdväärsetest sõnadest. On raske määrata, kumb sõna on nendest alistav ja kumb sõna alistuv, sest vorm *иду* (ee *lähen*) alati eeldab käändsõna ainsust ja nominatiivi ning

²Venekeelsete allikate näitelauseid on eesti keelde tõlgitud käesoleva magistritöö autori poolt.

vastupidi pronoomen *я* (ee *ma*) eeldab verbi ainsust ja esimest pööret. (Šeljakin 2002: 212–215)

5.2. Alistuse liigid

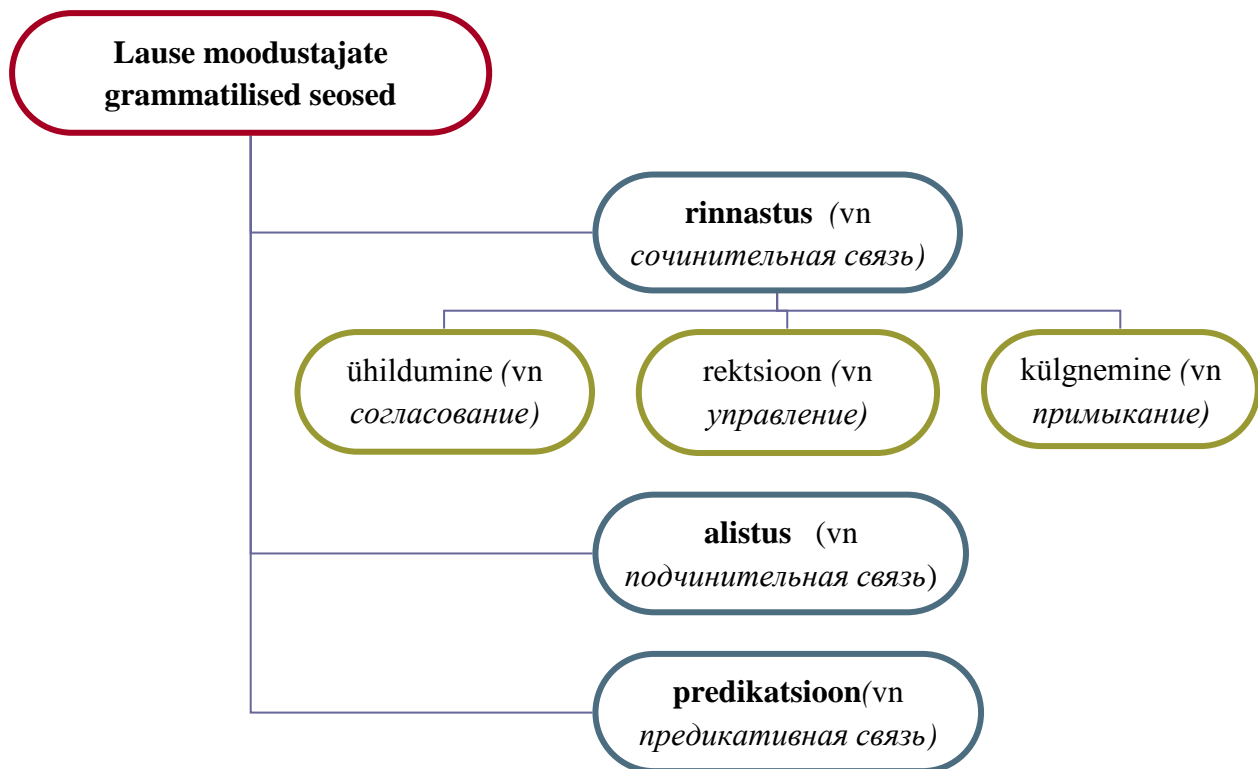
Tänapäeva vene keel eristab kolme alistuse liiki: ühildumine, rektsioonja külgnemine.

Ühildumine (vn *согласование*) on alistusseos, mille puhul sõltuva sõna grammatilised vormid olenevad põhisõna grammatilistest vormidest. See tähendab, et nad ühilduvad soos, arvus ja käändes, nt *белая бумага* (ee *valge paber*), *красивый дом* (ee *ilus maja*). Põhisõna vormi muutus toob kaasa laiendi vormi muutuse, nt *белую бумагу* (ee *ilusat paberit*), *красивым домом* (ee *ilusa majaga*). (Šeljakin 1993: 220; Šeljakin 2002: 214)

Rektsioon (vn *управление*) on alistusseos, mille puhul põhisõna tingib sõltuva sõna käändevormi, mis võib olla prepositsiooniga ja prepositsioonita. Põhisõna grammatiline muutmine ei põhjusta muutusi sõltuvas sõnas, nt *пишу – писал – буду писать письмо* (ee *kirjutan – kirjutasin – hakkam kirjutama kirja*). (Šeljakin 1993: 220; Šeljakin 2002: 214)

Külgnemine (vn *примыкание*) on alistusseos, mille puhul sõltuv sõna ei ühildu ega alistu grammatiliselt põhisõnale, see lihtsalt külgneb põhisõnaga. Sõltuvate sõnadena võivad esineda adverbid, infinitiivid, muutumatud adjektiivid jms. Näiteks lauses *Я хочу унуть* (ee *Ma tahan juua*) külgneb põhisõnaga infinitiiv *нуть* (ee *juua*), lauses *Он приедет завтра* (ee *Ta tuleb homme*) külgneb lause pealiikmetega adverb *завтра* (ee *homme*). (Šeljakin 1993: 220–222; Šeljakin 2002: 214–215)

Kokkuvõtvalt on võimalik vene keele lause moodustajate grammatilised seosed esitada joonisena 6.

Joonis 6. Vene keele lause moodustajate grammatilised seosed Šeljakin (1993) käsitluse järgi

5.3. Rektsiooni mõistest

Rektsiooni mõiste defineerimisega on tegelenud paljud vene keeleteadlased, kelle seisukohad on toodud allpool.

E.S. Skoblikova (1979: 59) sõnul on rektsioon selline sõnade grammatilise seose väljendamise viis, mille puhul põhisõna tingib sõltuva sõna teatud käändevormi sõltuvalt edastavast infost.

V.A. Belošapkova (1989: 562) kirjutab, et tavaliselt nimetatakse rektsiooniks alistusseost, mille puhul sõnaühendi põhisõna nõuab sõltuvast sõnast teatud käänat prepositsiooniga või prepositsioonita, kuid see definitsioon on orienteeritud ainult nendele juhtudele, kui põhisõna määrab mingit kindlat käändevormi valikuta.

N.S. Valgina (1991: 55) väitel on rektsioon selline alistusseose liik, mille puhul alistav sõna määrab alistuva sõna käändelise vormi sõltuvalt esimese grammatilistest võimalustest ja tähendusest.

M.A.Šeljagini (1993: 220) käsitluse järgi on rektsioon alistusseos sõnaühendites, mille põhisoona tingib sõltuva sõna vormi teatud käändes (prepositsioonita või prepositsiooniga).

Hilisemas väljaandes defineerib M.A.Šeljakin (2002: 214) rektsiooni järgmiselt: sõltumine on olukord, mille puhul alistav lekseem tingib sõltuva sõna vormi obliikvakäändes prepositsiooniga või prepositsioonita, nt *увлекаться музыкой* (ee *harrastama muusikat*), *проездомца* (ee *isa kohalesõit*).

Kokkuvõtteks saab öelda, et vene keeleteadlased on defineerinud rektsiooni mõistet sarnaselt, kuid erinevad autorid on enda definitsiooni väljatoomisel pööranud tähelepanu rektsiooni erinevatele aspektidele. Näiteks M.A.Šeljagini (1993, 2002) ja V.A.Belošapkova (1989) sõnul võib laiend olla prepositsioonita või prepositsiooniga, E.S.Skoblikova (1979) räägib, et sõltuva sõna vorm oleneb edastatavast infost, aga N.S.Valgina (1991) definitsiooni järgi oleneb see põhisoona tähendusest.

5.4. Rektsiooni alaliigid

Mihhail Šeljakin jaotab vene keelerektsioonijärgmiselt (Šeljakin 1993: 221; Šeljakin 2002: 214):

1. **prepositsioonita** ja **prepositsiooniline rektsioon**. Näiteks lauses *Шофёр починил машину* (ee *Autojuht parandas auto ära*) on prepositsioonita, aga lauses *Брат познакомил меня со своим другом* (ee *Vend tutvustas mulle oma sõpra*) prepositsiooniline rektsioon.
2. **verbirektsioon** ja **käänderektsioon**, olenevalt, millisesse sõnaliiki kuulub põhisoona. Näiteks lauses *Он хорошо управлял машиной* (ee *Ta juhtis autot hästi*) alistajaks on verb, aga sõnaühendis *Ремонт машины* (ee *autoremont*) alistajaks on substantiiv.
3. **tugev** ja **nõrk rektsioon**. Tugeva rektsiooniga on tegemist siis, kui põhisoona nõuab laiendi mingit kindlat vormi valikuta, nt *Он боится холода* (ee *Ta kardab külma*), või nõuab mingit kindlat vormi pakutud variantidest, nt *Я живу в Ленинграде/ у реки/ на Кавказе* (ee *Ma elan Leningradis/ jõe ääres/*

Kaukaasias). Nõrga reksiooniga on tegemist siis, kui põhisõna ei nõua mingit kindlat laiendit, vaid on võimalikud variandid, nt *Он подарил книгу – Он подарил мне книгу – Он подарил мне книгу на память* (ee *Ta kinkis raamatu – Ta kinkis mulle raamatu – Ta kinkis mulle raamatu mälestuseks*).

4. **ühekordne, kahekordne** või **kolmekordne reksioon**. Näiteks lauses *Мальчик поймал рыбу* (ee *Poiss püüdis kala kinni*) on ühekordne reksioon, lauses *Он подарил книгу другу* (ee *Ta kinkis raamatu sõbrale*) on kahekordne ning lauses *Учитель перевёл предложение с русского на немецкий язык* (ee *Õpetaja tõlkis lause vene keelest saksa keelde*) on kolmekordne reksioon.

Sõnaklassi kuulumise järgi saab vene keele reksiooni jagada seitsmeks alaliigiks KRG (1989) järgi:

1. **Verbireksioon** (vn управление глаголов), nt *сообщить новости, о новостях, про новости* (ee *uudiseid teatama*).
2. **Substantiivireksioon** (vn управление существительных), nt *вход в дом* (ee *sissepääs majja*), *поездка за город* (ee *maalesõit*).
3. **Adjektiivireksioon** (vn управление прилагательных), nt *сердитый на сына* (ee *vihane poja peale*), *туг на ухо* (ee *kõva kuulmisega*).
4. **Adverbireksioon** (vn управление наречий), nt *наперекор судьбе* (ee *saatuse kiuste*), *вблизи дома* (ee *maja ligidalt*).
5. **Komparatiivireksioon** (vn управление компаратива), nt *белее снега* (ee *lumest valgem*), *ярче солнца* (ee *päikesest eredam*).
6. **Pronoomenireksioon** (vn управление местоимений), nt *никто из класса* (ee *keegi klassist*), *кто-то из родственников* (ee *keegi sugulastest*), *кто-то высокого роста* (ee *keegi pikka kasvui*).
7. **Numeraalireksioon** (vn управление числительных), nt *оба мужчины* (ee *mõlemad mehed*), *три года* (ee *kolm aastat*), *четыре яблока* (ee *neli õuna*).

Kokkuvõtvalt saab vene keele lausete reksioonivahekorra alaliike esitada joonisena

7.

Joonis 7. Vene keele lausete reksiooni vahekorra alaliigid Šeljagini (1993) ja KRG (1989) käsitluste järgi

6. Verbirektsiooni mõistest eesti ja vene keeleteaduses

Nii eesti kui vene keeles võivad põhisõnadena esineda erinevad sõnaliigid: verbid, substantiivid, adverbid, adjektiivid, numeraalid (KRG 1989: 355; Rätsep 1978: 65). Käesoleva peatüki eesmärgiks on rääkida põhjalikumalt ühest rektsiooni alaliigist, nimelt verbirektsioonist.

Võttes eespool kirjutatu kokku, saab defineerida verbirektsiooni mõistet järgmiselt: verbirektsioon on alistusseos, mille puhul põhisõnana esineb verb, mille leksikaalne ja grammatiline tähendus määrab sõltuva sõna käändelise vormi (KRG 1989: 355; Rätsep 1978: 63). Verbi juurde kuuluvad laiendid võib jagada kaheks tüübiks: obligatoorsed (nt *eelistan teed*) ja fakultatiivsed (nt *eelistan teed (kohvile)*), kus teine laiend võib olla või mitte olla (Pool 1999: 5–6).

6.1. Verbirektsioonist eesti keeles

Eesti keeles ei ole eraldi toodud käsitlust, mis räägiks erinevatest käänetest tingitud verbirektsiooni tüüpidest, kuid on võimalik seda koostada eesti keele käänete klassifikatsiooni järgi.

Joonisel 8 on toodud eesti keele käänete klassifikatsioon „Eesti keele käsiraamatu“ (2007) järgi. Joonise andmetest selgub, et eesti keele käändeid saab jagada kaheks rühmaks: abstraktsed ja konkreetseid. **Abstraktsed käänded** (nimetav, omastav, osastav) näitavad peamiselt nimisõna või fraasi süntaktilisi funktsioone, nt *Lehtedes krabistas siil. Siili okkad olid turris. Ma nägin aias siili*. Nendes lausetes abstraktsed käänded kannavad väga üldist laadi grammatilisi tähendusi (alus, sihitis). **Konkreetsed käänded** kannavad kitsamalt piiritletavaid tähendusi, mille esinemine oleneb sõna leksikaalsest tähendusest (nt *Lehtede sees krabistas keegi, Seal krabistas keegi*). (EKK 2007: 240)

Konkreetsetest käänetest eralduvad omaette rühmana **kohakäänded**, mis omakorda jagunevad **sisekoha-** ja **väliskohakääneteks**. Kohakäänded on käänded, mis on kujunenud kohasuhteid märkivate tunnuste alusel. Sisekohakäänded väljendavad kinnise ruumiga seotud kohasuhteid, nt *Toas oli umbne*. Väliskohakäänded väljendavad avatud pinnaga seotud kohasuhteid, nt *Põrandal vedeles prahti*. (EKK 2007: 240)

1. nimetav ehk nominatiiv	<i>siil</i>		}	abstraktsed käänded	
2. omastav ehk genitiiv	<i>siili</i>				
3. osastav ehk partitiiv	<i>siili</i>				
4. sisseütlev ehk illatiiv	<i>siilisse</i>	}	}	}	
5. seesütlev ehk inessiiv	<i>siilis</i>				sisekoha- käänded
6. seestütlev ehk elatiiv	<i>siilist</i>	}	koha- käänded		
7. alaleütlev ehk allatiiv	<i>siilile</i>				}
8. alalütlev ehk adessiiv	<i>siilil</i>				
9. alaltütlev ehk ablatiiv	<i>siililt</i>		}		
10. saav ehk translatiiv	<i>siiliks</i>				
11. rajav ehk terminatiiv	<i>siilini</i>				
12. olev ehk essiiv	<i>siilina</i>				
13. ilmaütlev ehk abessiiv	<i>siilita</i>				
14. kaasaütlev ehk komitatiiv	<i>siiliga</i>				

Joonis 8. Eesti keele käänded (EKK 2007: 239)

„Eesti keele käsiraamatus“ (2007: 239) toodud eesti käänete klassifikatsiooni järgi saab jagada verbe neljaks rühmaks: osastavat käänet, sisekoha-, väliskohakäändeid ja viimaseid käändeid nõudvad verbid. „Eesti keele grammatika I“ järgi (EKG I 1995: 54) võib sisekoha- ja väliskohakäändeid jagada latiiv- (nt *Sõitsime Pärnusse, Pianist asetask noodi klaverile*), lokatiiv- (nt *Raamatus oli palju huvitavat, Nad elavad Jõgeval*), ja

separatiivkäänetekks (nt *Saabusime eile Moskvast, Võta riidepuult kirju kuub*). Sise- ja väliskohakäänete omavaheline jaotus ei ole range, kuid see võib oleneda substantiivi iseloomust: kui see tähistab ruumi, kasutatakse sisekohakäändeid (nt *Mees pani paki kotti*), ja kui see tähistab pinda – väliskohakäändeid (nt *Mees pani paki lauale*).

Tegusõnad ja näitelauseid on võetud Raili Pooli raamatust „Eesti keele verbireksioone“ (Pool 1999).

1. **Osastavat kääned kasutatakse verbidega:** *aitama, austama, häirima, jätkama, kahetsema* jt. Näiteks *Lapsed aitavad õpetajat, Ma austan ausaid inimesi, Vali muusika häirib mind*.
2. **Sisekohakääned nõudvad verbid:**
 - a. illatiiv on tüüpiline verbidele: *armuma, astuma, hilineama, integreeruma, jätma, jääma* jt. Näiteks *Juhan armus Marisse, Rein astus ülikooli, Eesti integreerub Euroopasse*.
 - b. inessiivi kasutatakse verbidega: *asuma, esinema, käima, osalema, pettuma* jt. Näiteks *Meie suvila asub saarestikus, Käin tihti kinos, Rein osales koolinäidendis*.
 - c. elatiiv on omane verbidele: *alustama, arvama, eemalduma, eralduma, hoiduma, hoolima* jt. Näiteks *Alustame sinust, Laev eemaldus rannast, Hoidu suitsetamisest!*
3. **Väliskohakääned nõudvad verbid:**
 - a. allatiiv on tüüpiline verbidele: *ahvatlema, alistuma, anduma, esitama, hüvitama, järgnema* jt. Näiteks *Poiss ahvatles sõbra vargusele, Itaalia alistus Saksamaale 1:2, Andusin unistustele*.
 - b. adessiivi kasutatakse verbidega: *aitama, baseeruma, käskima, põhinema* jt. Näiteks *Lapsed aitavad emal tube koristada, Ema käskis lastel tuba koristada, Raamat põhineb faktidel*.
4. **translatiivi, terminatiivi, essiivi või komitatiivi nõudvad verbid:** *saama, jõudma, töötama, abielluma* jt. Näiteks *Lea sai õpetajaks, Järjekord jõudis Liisani, Lea töötab tõlkijana, Mart abiellus Tiuga*.

On olemas ka verbe, mis nõuavad laiendiks nimisõna omastavas käändes koos postpositsiooniga, nagu näiteks *rõõmustama, tänama, pöörduma* lausetes *Liisa*

rõõmustas *kingituse üle*, Liisa tänas *kingituse eest*, Haiguse puhul pöörduge arsti poole. Peab ka mainima, et sõltuvalt verbi leksikaalsest tähendusest võib tal olla erinev rektsioon, nagu näiteks tegusõnal *jagama* lausetes *Jaga sõnad kahte rühma*, *Isa jagas kommid lastele*, *Raamat on jagatud peatükkideks*.

Kokkuvõtteks on eesti keeles palju käändeid, mille tõttu võib õige käände valik olla keeleõppija jaoks küllaltki raske. Raili Pool (1999: 5) kirjutab, et küsimusele *kus?* vastava kohalaindi saab liita väga paljudele verbidele, nagu näiteks *õpin ülikoolis*, *loen kodus*, aga paljude verbide rektsioon tuleb lihtsalt meelde jätta (nt *sõltuma millest?*, *kohtuma kellega?*).

6.2. Verbirektsioonist vene keeles

„Lühikese vene keele grammatika“ järgi (KRG 1989) on vene keeles olemas viit tüüpi verbirektsiooni: akusatiivi, genitiivi, daativi, instrumentaali ja prepositsionaali verbirektsioon.

Akusatiivi verbirektsioon (вн глагольное управление винительным падежом) jaguneb kaheks rühmaks: prepositsiooniga ja prepositsioonita. Prepositsioonita akusatiivi verbirektsioon on lausetes *Мальчик читает книгу* (ee *Poiss loeb raamatut*), *Дети любят животных* (ee *Lapsed armastavad loomi*). Akusatiivi verbirektsiooniga kasutatakse prepositsioone *в*, *на*, *за*, *под*, *по*, *с*, *о*, *про*, *сквозь*, *через*, *перед*. Prepositsioone *про* ja *сквозь* kasutatakse vene keeles ainult akusatiiviga. Näiteks järgmistes sõnaühendites on akusatiivi verbirektsioonid prepositsiooniga: *войти в доверие* (ee *usaldustvõitma*), *завернуть за угол* (ee *keerama ümber nurga*), *взойти на гору* (ee *mäkke tõusma*). (KRG 1989: 355–359)

Genitiivi verbirektsioon (вн глагольное управление родительным падежом). Vene keeles on rohkesti kasutusel nõnda nimetatud osaline genitiiv (вн частичный родительный падеж), kusjuures laiendi vorm näitab, et tegevus ei ole suunatud mitte kogu objektile, vaid ainult selle osale. Näiteks *купил молока, яиц, колбасы* (ee *ostsin piima, mune, vorsti*), *принёс воды, соли, квасу* (ee *tõin vett, soola, kalja*). (Prokopovitš jt 1981: 15)

Genitiivi kasutatakse erineva tähendusega verbidega:

- a. irdumine ja kaotus: *сторониться людей* (ee *inimestest eemale hoiduma*), *лишиться сына* (ee *rojast ilma jääma*), *бояться огласки* (ee *avalikkust kartma*);
- b. saavutus ja kokkupuude: *достигнуть вершины* (ee *tippu jõudma*), *касаться этой истории* (ee *seda lugu puudutama*), *добиться успеха* (ee *läbi lööma*). (Prokopovitš jt 1981: 17)

Genitiivi verbirektsioon samuti võib olla prepositsioonita ja prepositsiooniga. Genitiiviga kasutatakse lihtsaid prepositsioone nagu *из, из-за, из-под, от, до, у, без, вне, для, ради, с, между*, aga ka adverbiaalset prepositsioone, nt *вокруг*, ja denominaalseid prepositsioone nagu *вцелях, напредмет, засчет, путем*. Näiteks *вредный для здоровья* (ee *ebatervislik*), *безтолку* (ee *asjata*), *обвести вокруг пальца* (ee *tüssama*), *путём хирургического вмешательства* (ee *operatsiooni teel*). (KRG 1989: 365)

Daativi verbirektsioon (vn *глагольное управление дательным падежом*). Daativ on tegevuse suunda väljendav kääne (EKSS 2009). Seoses sellega, et iga tegevus võib olla suunatud ja/ või adresseeritud kellelegi või millegi poole, on võimalik vene keeles kasutada daativiga piiramatut hulka verbe (KRG 1989: 373–374).

Daativi verbirektsiooni laiend võib väljendada adressaati, nt *улыбнуться ребёнку* (ee *naeratama lapsele*), ja suunavat orientiiri, nt *обучаться музыке* (ee *õppima muusikat*), *следовать совету* (ee *nõu kuulda võtma*) (KRG 1989: 373).

Daativi verbirektsioon võib olla prepositsiooniga ja prepositsioonita. Daativiga kasutatakse prepositsioone *к* ja *по*. Näiteks *приблизиться к цели* (ee *sihile lähenema*), *подойти к окну* (ee *akna juurde astuma*), *расставить по порядку* (ee *järjestama*), *разобрать по частям* (ee *osade kaupa läbi arutama*). (KRG 1989: 375–376)

Instrumentaali verbirektsioon (vn *глагольное управление родительным падежом*) kannab tihti vene keeles instrumentaalset semantikat, see väljendab objekti, millega tegevust teostatakse. Objekt võib tähendada tööriista, nt *резать ножом* (ee *noaga lõikama*), *жать серпом* (ee *sirbiga välja lõikama*); ainet, nt *рисовать красками* (ee *värvidega joonistama*), *вышивать шелком* (ee *siidiga tikkima*); väljenduse viisi, nt *плакать горькими слезами* (ee *kibedate pisaratega nutma*),

писать мелким почерком (ee *kirbukirjaga kirjutama*); meetodit, nt *очаровать своей красотой* (ee *oma iluga kütkestama*), *покорить умом* (ee *tarkusega võluma*). (KRG 1989: 380)

Samas tuleb silmas pidada, et instrumentaali verbireksioon väljendab mitte ainult objekti suhteid, vaid ka ajalisi, ruumilisi ja muid suhteid:

- a. ajalised suhted: *приехал апрельским утром* (ee *tuli aprillihommikul*), *встал ранним утром* (ee *tõusis varavalges*), *собрались поздним вечером* (ee *kogunesime hilisõhtul*);
- b. ruumilised suhted: *ехать лесом* (ee *sõitma läbi metsa*), *идти по полю* (ee *üle põllu kõndima*), *ехать поездом* (ee *rongiga sõitma*).

Seda tüüpi sõnaühendites kasutatakse liikumisverbe (vn *глаголы движения*): *ехать, идти, ходить, бежать, плыть, лететь* jt (ee *sõitma, minema, kõndima, jooksmata, ujuma, lendama*). (Prokopovitš jt 1981: 19)

Prepositsionaali verbireksioon (vn *глагольное управление предложным падежом*). Laiend prepositsionaalis väljendab objekti, mis on kas tegevuse koht või kõne, mõtete, tunnete sisu:

- a. tegevuse koht: *гулять в саду* (ee *jalutada aias*), *сидеть на скамейке* (ee *istuda pingil*), *жить в России* (ee *elama Venemaal*);
- b. kõne, mõtete, tunnete sisu: *говорить о делах* (ee *rääkida asjadest*), *думать о детях* (ee *mõelda lasteast*), *тосковать о доме* (ee *kodu järele igatsema*). (KRG 1989: 389)

Kokkuvõtvalt võib öelda, et vene keeles on viis tüüpi verbireksiooni, mis võib olla prepositsiooniga ja prepositsioonita. Igal verbireksiooni alaliigil on oma tähendus, kommunikatsiooni eesmärk ja vahendid selle väljendamiseks. Keeleõppimine võib olla aga raskendatud variatiivse rektsiooni tõttu (vn *вариативное управление*), kusjuures laiend võib sama mõtte väljendamiseks olla erinevates käändevormides, nt *полезный студенту* (daativ), *полезный для студента* (akusatiiv) (ee *kasulik tudengi jaoks*). (Prokopovitš jt 1981: 13)

6.3. Valentsi mõistest

Verbireksioonist rääkides peaks mainima ka sõna **valents**. See termin tuli keeleteadusesse keemiast tänu A. J. B. N. Reichlingule, kuid esimest korda kasutas seda terminit lingvistikas keeleteadlane A. W. De Groot (Rätsep 1978: 65).

Valentsiks nimetatakse sõna seotud laiendite arvu. Kui sõna määrab näiteks kaht seotud laiendit, nagu sõna *lugema*, siis selle sõna valents on kaks ehk see sõna on **kahevalentne**. Sõltuvalt laiendite arvust võib eristada ühe-, kahe- või kolmevalentseid sõnu. On olemas ka nullvalentseid sõnu – need on peamiselt ilmastiku- või füsioloogilised verbid, kuid neid on vähe, nt *müristama*, *iiveldama* jms. (Erelt 2013: 27)

Kokkuvõtteks võib öelda, et eesti ja vene keele verbireksioon on väga rikas ning siinses magistritöös on põhjalikumalt vaadeldud verbireksiooni, kuna töö eesmärgiks on uurida interferentsivigu just verbireksiooni kasutamisel.

7. Kokkuvõtvalt rektsioonist eesti ja vene keeleteaduses

Eelnevates peatükkides antakse ülevaate rektsiooni mõistest eesti ja vene keeleteaduses. Selles peatükis võetakse need käsitlused kokku ja võrreldakse neid omavahel.

Nii eesti kui vene keeles on lausetes kolm grammatilist seost: rinnastus, predikatsioon ja alistus. Nende grammatiliste seoste definitsioonid on mõlemas keeles sarnased. (EKG II 1993: 7–8; Šeljakin 1993: 219; Šeljakin 2002: 212–215)

Alistusseos jaguneb nii eesti kui vene keeles alaliikideks: eesti keeles on sõltumine ehk rektsioon ja ühildumine, vene keeles eristatakse lisaks ka külgnemist, mis kuulub eesti keeles rektsiooni paradigma alla (nt infiniitvormirektsioon). Vene keeles aga ei peeta külgnemist rektsiooniks. (EKG II 1993: 7–8; EKK 2007: 433; Šeljakin 1993: 220–222; Šeljakin 2002: 214–215)

Vene keele rektsioonikäsitlus on mõnevõrra erinev. Kui eesti keeles räägitakse sõltumisest ehk rektsioonist, siis vene keeles räägitakse otsetõlkes *juhtimisest* (vn *управление*), seega vene keeles põhisõna juhib sõltuvat sõna või valitseb seda. Muudes aspektides on rektsiooni definitsioon mõlemas keeles sarnane. Mõlemas keeles käsitletakse rektsioonina sellist alistusseost, mille puhul on alistav ja alistuv sõna ning alistuva sõna käändeline vorm muutub vastavalt põhisõna leksikaalsele ja/või grammatilisele tähendusele. (Šeljakin 1993: 220; Rätsep 1978: 62, 64)

Nii vene kui eesti keeleteadus jagab rektsiooni rühmadeks sõnaklassi kuulumise järgi. Eesti keeles on Huno Rätsepa (1978: 65) järgi neli rühma: verbirektsioon, substantiivirektsioon, adjektiivirektsioon ja adverbirektsioon, vene keeles on „Lühikese vene keele grammatika“ järgi (KRG 1989) peale eespool toodud rektsiooni alaliikide ka komparatiivirektsioon, pronoomenirektsioon ja numeraalirektsioon. Eesti keeleteadlane H. Rätsep (1978: 64) jagab rektsiooni ka laiendi vormist sõltuvalt, nt käände-, kaassõna- ja infiniitvormirektsioon. Vene keeleteadlane Mihhail Šeljakin (1993: 221; 2002: 214) räägib samuti rektsiooni alaliikidest, tema käsitluse järgi saab rektsiooni alaliigitada

erinevateks paarideks, nagu näiteks tugev ja nõrk, prepositsiooniga ja prepositsioonita, ühe- ja kahekordne rektsioon.

Verbirektsioon on mõlemas keeles alistava seose liik, kus on põhisõna ja laiend, mille käändelise vormi määrab põhisõna. Eesti keeles on võrreldes vene keelega rohkem käändeid, kuid vene keeles on rohkem prepositsioonidega verbirektsiooni. Nii eesti kui ka vene keele verbid on võimelised kombineeruma lauses tähendusest tulenevalt kindla hulga laienditega, mida nimetatakse verbi valentsiks. (Šeljakin 1993: 220–221; KRG 1989; EKK 2007: 239; Erelt 2013: 27)

Kokkuvõtteks võib öelda, et rektsiooni käsitus vene ja eesti keeleteaduses on paljudes aspektides sarnane, kuid kummaski keeles leidub oma eriaspekte.

8. Verbireksiooni omandamine ja kasutamine eesti ja vene keelt õppivate õpilaste poolt

8.1. Informandid

Uurimus oli läbi viidud Tartu Annelinna Gümnaasiumi 8. klassi eesti keelt teise keelena ja Miina Härma Gümnaasiumi 9. klassi vene keelt võõrkeelena õppivate õpilaste seas. Kokku osales 45 õpilast: 21 eesti keelt teise keelena ja 24 vene keelt võõrkeelena õppivat õpilast.

Uurimustöös analüüsitakse 8. ja 9. klassi esiteks sellel põhjusel, et sellel tasemel õpilased on omandanud testimiseks vajalikud teadmised. Teiseks on põhikoolis mõlemal võõrkeelel peaaegu sarnane tundide arv nädalas. Vene keelt võõrkeelena antakse 9. klassis kolm korda nädalas (MHGi tunniplaanid), eesti keelt teise keelena antakse neli korda nädalas (TAGi tunniplaanid), mis võimaldab nende sihtrühmade võrdlemist. Kolmandaks ei sobi selleks uurimuseks gümnaasiumiaste, kus on õpilased jõudnud keeleõppimisega kõrgemale tasemele. Vene õppekeelega gümnaasiumi lõpetajad peavad oskama eesti keelt B2 tasemel, eriti hea õpitulemus on C1, kuid vene keelt võõrkeelena õppivad õpilased ei jõua selle tasemeni.

Uurimus on oma olemuselt ristlõikeline, mis tähendab, et informantide keelekasutust vaadeldakse ühel kindlal ajahetkel, mitte korduvalt pikema perioodi jooksul.

8.2. Testi koostamise printsiip

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on välja selgitada, milliste verbide puhul interferents esineb ja milliste puhul mitte ning kummas keeles esineb interferents tugevamini, kas vene keeles kui võõrkeeles või eesti keeles kui teises keeles. Töö põhineb õpilaste verbireksiooni kasutamise vigadel ehk negatiivsel ülekandel ning positiivsel ülekandel.

Analüüsitud empiiriline materjal pärineb verbirektsioonitestist, mille koostamisel oli kaks etappi. Esimesel etapil oli koostatud testi esialgne versioon ning oli läbi viidud piloottestimise. Eeltestimises osales 15 eesti keelt teise keelena ja 18 vene keelt võõrkeelena õppivat õpilast. Test oli jagatud kaheks osaks: esimene osa sisaldas testi iseennast, teine osa sisaldas küsimusi testi raskuse, töökäskude selguse, ülesandetüüpide, testile kulutatud aja ning võõraste sõnade kohta. 82% informantidest vastas, et ülesandetüübid on nende jaoks tuttavad, seepärast need jäidki samadeks. 84% küsitletutest leidis, et töökäskud on selged. 87% eesti keelt teise keelena õppivate õpilaste jaoks oli test kerge ning testi raskuse tõstmiseks oli lisatud neli erineva rektsiooniga verbi. Lisaks paigutati mõned laused valikvastustega harjutusest ümber lünkharjutusesse ja vastupidi. 70% vene keelt võõrkeelena õppivate õpilaste jaoks oli test raske. Testi lihtsustamiseks lisati sõnadele tõlge. Kõik informandid vastasid, et testimine ei võtnud rohkem kui 15 minutit, selle arvamusega on põhitestimisel arvestatud. Testi esimene versioon on ära toodud Lisas 1.

Teisel etapil on koostatud testi lõppversioon, kusjuures on arvestatud eeltestimise käigus saadud tulemusi ja ettepanekuid. Verbirektsioonitesti lõppversioon sisaldab valikvastustega harjutust ja lünkharjutust. Valikvastustega harjutus sisaldab 14 lauset, kusjuures on 9 erineva rektsiooniga ja 5 sarnase rektsiooniga lauset. Selle koostamisel on lähtunud põhimõttest, et ühes valikvastustest oleks lauses sisalduva tegusõna sihtkeelepärase laiend, teises informantide emakeele rektsioonist lähtuv laiend, mille valikul on vastaja emakeele mõju märgatav, ja kolmandas valikvastuses on mingis muus käändes olev laiend, mis ei lange kokku ei eesti ega vene rektsiooniga. Lünkharjutus sisaldab 12 lauset, kusjuures on 7 erineva rektsiooniga ja 5 sarnase rektsiooniga lauset.

Arthur Hughes (1989, viidatud Hausenberg jt 2004: 28 järgi) soovib testi usaldusväärseuse tõstmiseks kasutada erinevat liiki ülesandeid. Antud testis on kasutatud vaid valikvastustega harjutust ja lünkharjutust. Valikvastustega harjutuse puhul on juhusliku valiku või välistamismeetodi kasutamise võimalus suur, kuid töö autor valis selle harjutuse tüübi põhjusel, et see on informantidele tuttav. Arthur Hughesi (1989, viidatud Hausenberg jt 2004: 28 järgi) sõnul peavad testi usaldusväärseuse tõstmiseks ülesandetüübid olema testitavatele tuttavad. Lünkülesanne on uurimuse eesmärkidest lähtuvalt samuti otstarbekas, sest õppija saab aktiivselt kasutada enda tegelikke

keeleteadmisi. Tõlkeharjutus ja vigade parandus on kõrvale jäetud liigse keerukuse tõttu, kuna informandid ei pruugi teada kõiki lauses sisalduvaid sõnu, mistõttu on verbirektsiooni uurimine raskendatud.

Verbirektsiooni test anti informantidele paber kandjal. Materjali kogumine toimus üks kord kokkuleppel õpetajaga temale sobival ajal. Testi jaotas uurija ise ning andmete kogumise ajal oli ta kohal, mis tagas informantidele võrdväärsed testimise tingimused.

Enne testi sooritamist palus uurija informantidel vastata ankeedi küsimustele emakeele ja perekonna suhtluskeele, õppekeele kasutamise ja õppimise kestvuse kohta. Need küsimused peavad aitama töö autorit andmete analüüsimisel ja vigade põhjuste mõistmisel. Informantide anonüümsus on tagatud.

Eesti ja vene keele rektsiooni omandamist kontrollivates testides olid kasutatud ühesugused verbid. Kokku on valitud testi koostamiseks 26 erinevat verbi. Nendest on 16 tegusõna erineva rektsiooniga, sellepärast võib nende lausete vastustes esineda interferents ning 10 tegusõna sarnase rektsiooniga. Verbi valikul (v.a verb *aru saama*) on toetutud eesti keelt võõrkeelena õppijatele mõeldud Raili Pooli verbirektsiooniraamatule (Pool 1999). Eesti ja vene käändesüsteemi võrdlemisel on lähtutud Irina Külmoja jt (2003) eesti-vene kõrvutava grammatika teatmikust. Testivastuste analüüsimisel lähtutakse kirjakeele normist. Testi on valitud verbid, mida saab leida eesti keele teise keelena ja vene keele võõrkeelena õpikute sõnastikest. Tabelis 1 on ära toodud testis sisalduvad tegusõnad koos rektsiooni näitavate küsimustega. Venekeelsetele küsimustele on lisatud otsetõlge eesti keelde.

Tabel 1. Testis kasutatud verbid

Erinev verbirektsioon	Sarnane verbirektsioon
1. abielluma (kellega?) – жениться (на ком? – kellel?), выходить замуж (за кого? – kelleks?)	1. armastama (keda? mida?) – любить (кого? что? – keda? mida?)
2. aitama (keda? kellel mida teha?) – помогать (кому? кому что делать? – kellele? kellele mida teha?)	2. helistama (kellele? kuhu?) – звонить (кому? куда? – kellele? kuhu?)
3. aru saama (kellest? millest?) – понимать (кого? что? – keda? mida?)	3. esinema (kus?) – выступать (где? – kus?)
4. haigestuma (millesse?) – заболеть (чем? – millega?)	4. panema (kuhu?) – класть (куда? – kuhu?)
5. hilinema ³ (kuhu?) – опоздать, опаздывать (куда? к чему? на что? – kuhu? millele?)	5. armuma (kellesse?) – влюбиться (в кого? – kellesse?)
6. huvituma (kellest? millest?) – интересоваться (кем? чем? – kellega? millega?)	6. suhtlema (kellega?) – общаться (с кем? – kellega?)
7. jätma (kuhu?) – оставлять (где? – kus?)	7. unistama (millest?) – мечтать (о чём? – millest?)
8. jääma (kuhu?) – оставаться (где? – kus?)	8. vihkama (keda?) – ненавидеть (кого? – keda?)
9. kogunema (kuhu?) – собираться (где? – kus?)	9. valetama (kellele?) – врать (кому? – kellele?)
10. käima (kus?) – ходить (куда? – kuhu?)	
11. leidma (kust?) – находить (где? – kus?)	10. sobima (kellele?) – подходить

³ Verbi *hilinema* rektsioon võib olla eesti ja vene keeles erinev ja sarnane, sõltuvalt substantiivi omadustest. Käesolevas töös on see tegusõna paigutatud erineva verbirektsiooniga rühma, kuna testis toodud näites kasutatakse erinevat verbirektsiooni.

12. lugema (kust?) – читать (где? – kus?)	(кому? – kellele?)
13. osa võtma (millest?) – принимать участие (в чём? – milles?)	
14. suhtuma (kellesse? millesse?) – относиться (ккому? кчему? – kellele? millele?)	
15. surema (millesse?) – умирать (от чего? – millest?, как? – kuidas?)	
16. unustama (kuhu?) – забыть (где? – kus?)	

8.3. Materjal ja testi analüüs

Käesolev magistritöö uurib eesti ja vene keele õppijate interferentsivigu verbirektsiooni kasutusel. Töös lähenetakse uuritavale materjalile kontrastiivse analüüsi ja veaanalüüsi vaatenurkadest, mis vaatlevad emakeele mõju ühe vigade põhjustajana keele omandamisel.

Uurimus lähtub neljast veaanalüüsi etapist: empiirilise materjali kogumisest, vigade identifitseerimisest, vigade klassifitseerimisest ja vigade seletamisest, kuid vigu ei hinnata. Test on tervikuna ära toodud Lisas 2.

Analüüsitav materjal on esitatud järgmiselt. Esiteks esitatakse erineva rektsiooniga verbide kasutuse analüüs, seejärel tehakse üldistusi erineva rektsiooniga verbide omandamise ja kasutuse kohta. Teiseks käsitletakse sarnase rektsiooniga verbe ja tehakse järeldusi.

9. Informantide keeletaustast

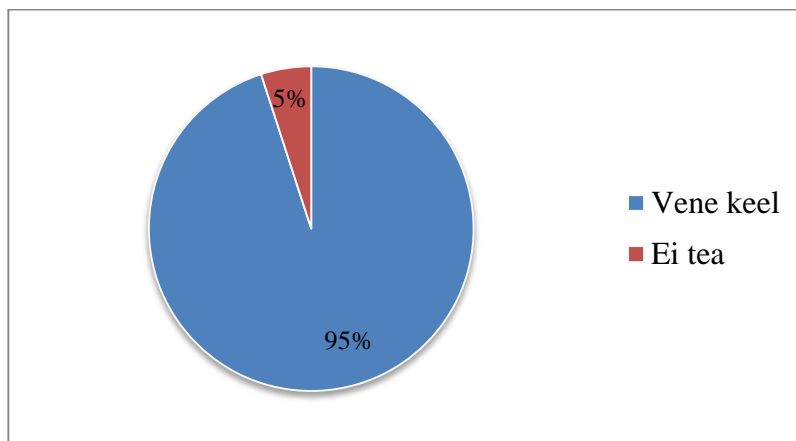
Scott Jarvise (2000: 249, viidatud Pastuhhova 2007: 38 järgi) arvates peab emakeele mõju uurimisel arvestama väliste teguritega. Annekatrin Kaivapalu (2005: 32, viidatud Pastuhhova 2007: 42 järgi) lisab, et ainult siis, kui väliseid tegureid arvestatakse, võidakse teha järeldusi emakeele mõju esinemise kohta, kuna nad võivad peita emakeele mõju.

R. Ellis (1994: 315, viidatud Pastuhhova 2007: 42 järgi) eristab üheksat välist tegurit: vanus, isiksus, motivatsioon ja keeleline andekus, ülesandetüüp, keelekasutuse ala, sotsiaalsed tegurid, uuritava keelelise joone markeeritus ja prototüüpilisus, emakeele ja teise keele kaugus ning arengulised tegurid.

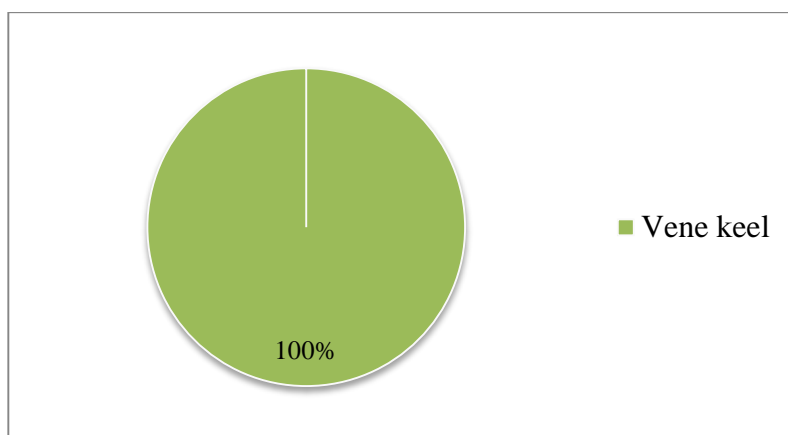
R. Ellise poolt pakutud väliste tegurite loetelu on küllaltki suur ning eeldab palju mahukamat uurimustööd, mis jääb magistritöö piiridest välja. Käesolev töö arvestab ainult mõningate väliste teguritega, nagu vanus, keelekeskkond (sh emakeel ja kodukeel) ja keele õppimise kestus. Järgnevalt esitatakse taustainfo tulemused.

9.1. Eesti keelt teise keelena õppivate informantide taustast

Joonised 9 ja 10 sisaldavad andmeid eesti keelt teise keelena õppivate õpilaste emakeele ja kodukeele kohta. Jooniselt 9 on näha, et 95% küsitletutest on rahvuselt venelased ja 5% ei osanud küsimusele vastata. Joonis 10 näitab, et 100% informantide kodukeeleks on vene keel. Järelduseks võib öelda, et eesti keelt teise keelena õppivatel õpilastel ei ole kodus teise keele omandamist soodustavat keelekeskkonda.

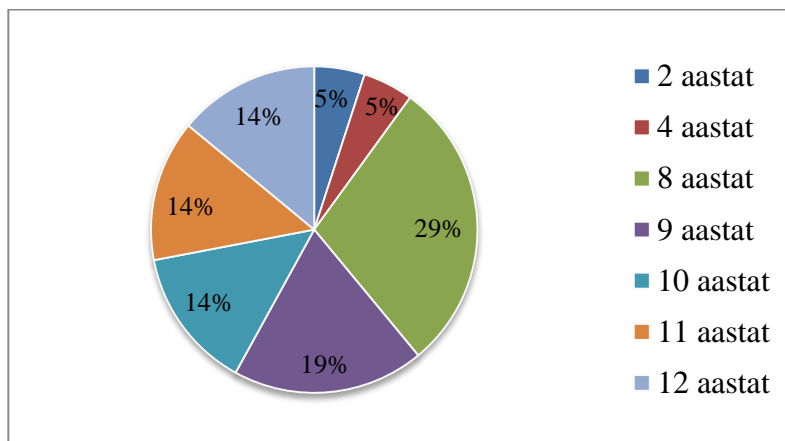

Joonis 9. Informantide emakeel

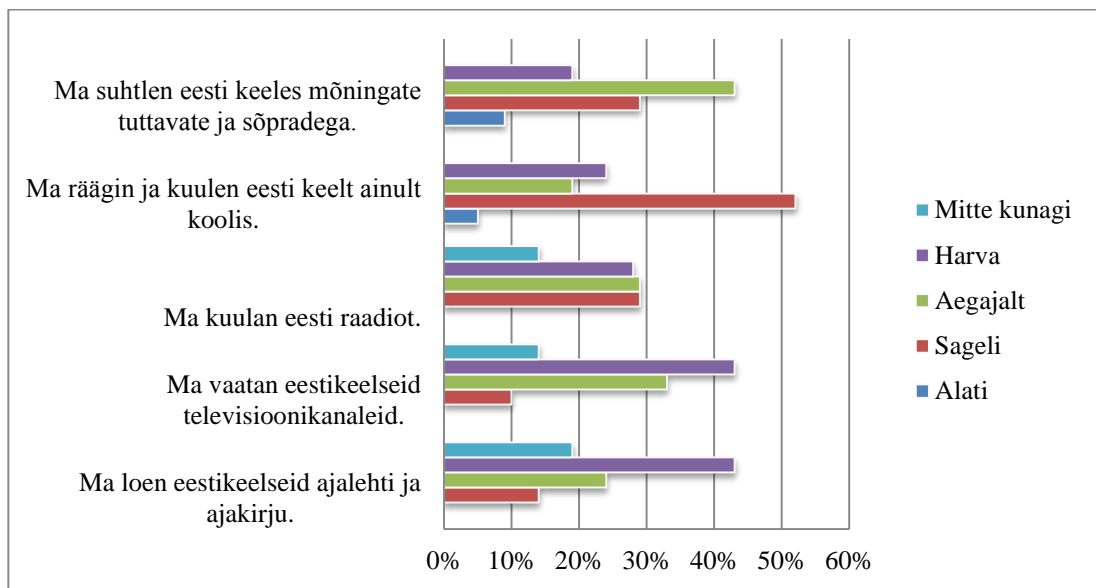
Joonis 10. Informantide kodukeel

Joonis 11 näitab, kui kaua on vene emakeelega informandid õppinud eesti keelt. Diagrammi andmetest selgub, et 90% vastanutest on õppinud vene keelt pika perioodi (8–12 aastat) jooksul, mis peab soodustama teise keele omandamist, aga see omakorda vähendab emakeele mõju (Jarvis 2000: 246–247, viidatud Pastuhhova 2007: 42 järgi).

Joonis 11. Eesti keele õppimise kestvus

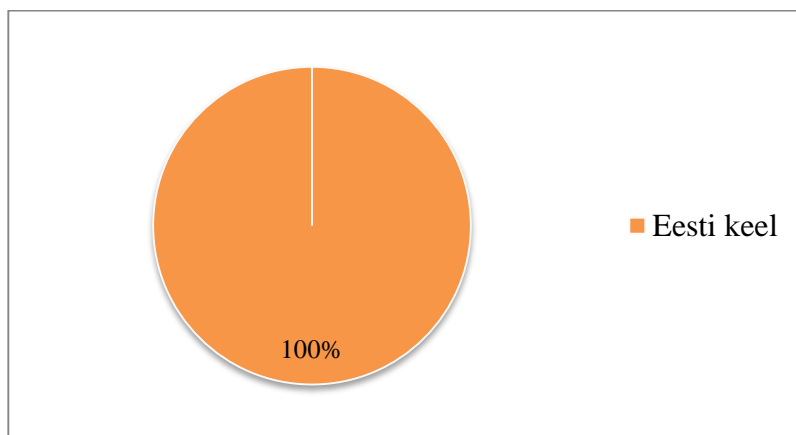
Joonis 12 sisaldab andmeid informantide keelekeskkonna mõjust keele omandamisele. Saadud andmed näitavad, et 38% küsitletutest loeb sageli või aeg-ajalt eestikeelseid ajalehti ja ajakirju ning 62% küsitletutest loeb ajalehti ja ajakirju harva või ei loe üldse. 43% vastanutest ütles, et vaatavad sageli ja aeg-ajalt eestikeelseid televisioonikanaleid ning 57% teeb seda harva või ei tee mitte kunagi. 57% küsitlusele vastanud inimestest kuulab eesti raadiot sageli või aeg-ajalt ning 43% kuulab harva või ei kuula üldse. Rohkem kui pool küsitletutest (57%) räägib ja kuuleb eesti keelt ainult koolis, teised (43%) aga ka väljaspool kooli. Enamik õpilastest (81%) suhtleb eesti keeles ka mõningate tuttavate ja sõpradega. Vähemuses (19%) on need, kes suhtlevad eesti keeles harva mõningate tuttavate ja sõpradega. Järelduseks võib öelda, et enamik informantidest viibib realses keelekeskkonnas, kuna nad räägivad ja kuulevad eesti keelt ka väljaspool keeletundi, ja muusikalises keelekeskkonnas, sest rohkem kui pool vastanutest (57%) kuulab eesti raadiot. Lisaks sellele palju õpilasi (81%) suhtleb eesti keeles mõningate tuttavate ja sõpradega, mis Ü. Rannuti hinnangul (2005: 13) avaldab positiivset mõju keeleõppe tulemustele. Kirjalik keelekeskkond jääb kõrvale, sest enamik vastanutest ei loe eestikeelseid ajalehti ja ajakirju ega vaata eestikeelseid televisioonikanaleid.

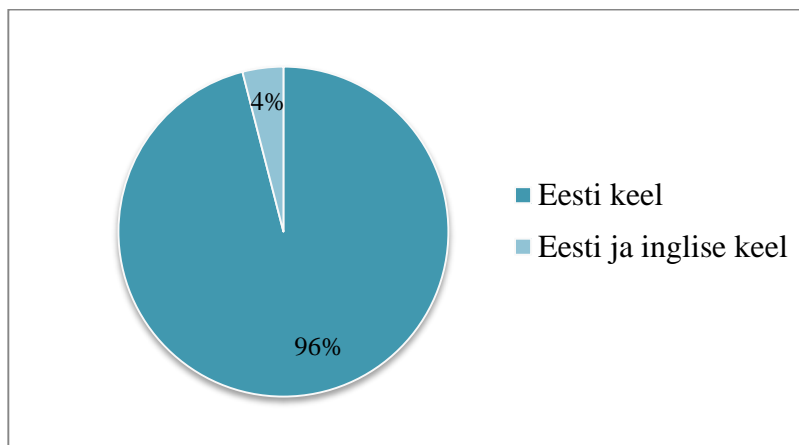
Joonis 12. Keelekeskkonna mõju keele omandamisele

9.2. Vene keelt võõrkeelena õppivate informantide taustast

Joonised 13 ja 14 sisaldavad andmeid vene keelt võõrkeelena õppivate õpilaste emakeele ja kodukeele kohta. Jooniselt 13 selgub, et kõik informandid on rahvuselt eestlased. Joonis 14 näitab, et 96% küsitluses osalenuid peab enda kodukeeleks eesti keelt ning 4% — eesti ja inglise keelt. Järelduseks saab öelda, et vene keelt võõrkeelena õppivatel õpilastel ei ole kodus sihtkeele omandamist soodustavat keelekeskkonda.

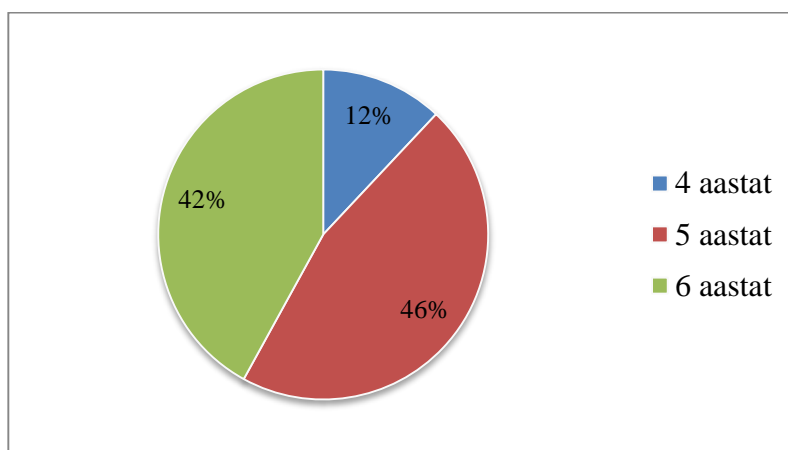

Joonis 13. Informantide emakeel

Joonis 14. Informantide kodukeel

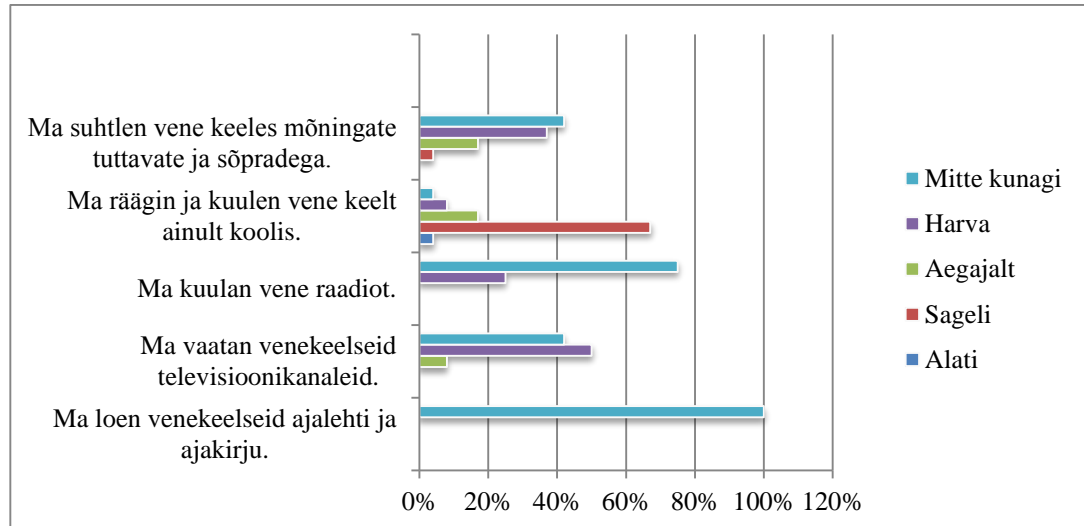
Joonise 15 andmetest järeldub, et informandid on õppinud vene keelt keskmiselt 5 aastat, mis võrreldes eesti keelt teise keelena õppiva rühmaga on küllaltki vähe.

Joonis 15. Vene keele õppimise kestus

Joonis 16 sisaldab andmeid informantide keelekeskkonna mõjust keele omandamisele. Tulemused näitavad, et keegi informantidest ei loe venekeelseid ajalehti ega ajakirju. Enamik vastanuid (92%) ei vaata venekeelseid televisioonikanaleid. Vähe on neid (8%), kes aeg-ajalt vaatavad venekeelseid televisioonikanaleid. 75% küsitluteest ei kuula mitte kunagi vene raadiot ning 35% kuulab vene raadiot harva. 88% küsitlusele vastanud inimestest räägib ja kuuleb vene keelt peamiselt koolis ning 12% mõnikord ka väljaspool kooli. Palju on ka neid (79%), kellel ei ole võimalust suhelda vene keeles tuttavate ja sõpradega. Järelduseks saab öelda, et õpilastel puudub

nii reaalne kui kirjalik keelekeskkond ning nad saavad õppida sihtkeelt ainult keeletundides.

Joonis 16. Keelekeskkonna mõju keele omandamisele

Kokkuvõtteks võib öelda, et kummalgi rühmal ei ole kodus sihtkeele omandamist soodustavat keelekeskkonda. Venelased on õppinud eesti keelt rohkem kui eestlased vene keelt ning teisel rühmal peab olema emakeele mõju nähtavam. Küsimustikust selgub, et eesti keelt teise keelena õppivatel õpilastel on võimalus viibida reaalses keelekeskkonnas ning suhelda sihtkeeles kauplustes, tänavatel, ühistranspordis jne, kuid vene keelt võõrkeelena õppivatel õpilastel selline võimalus puudub. Mõlemale rühmale on kättesaadav kirjalik keelekeskkond (raamatud, ajalehed, ajakirjad jne), kuid küsitletud ise märgivad, et nad eriti ei viibi selles keskkonnas ega loe eriti sihtkeelseid ajalehti ja ajakirju.

10. Erineva rektsiooniga verbide kasutuse analüüs

Selles peatükis käsitletakse erineva rektsiooniga verbide kasutust ja analüüsitakse testi I ja II osas saadud tulemusi, eesmärgiga teada saada, milliste verbide puhul avaldub emakeele mõju kõige rohkem ning kummas keeles esineb interferents tugevamini, kas vene või eesti keeles. Peatüki lõppu on toodud erineva rektsiooniga verbide kasutuse kokkuvõte.

10.1. Testi I osa

Testi esimesse ossa on paigutatud valikvastustega harjutus (14 lauset), mille ülesandeks on valida sobiv vastus ning tõmmata sellele joon alla. Harjutust analüüsitakse lausete kaupa. Kõigepealt vaadeldakse erineva rektsiooniga lauseid (9), lähtudes sellest järjestusest ja kujust, milles laused on testis toodud. Sarnase rektsiooniga lauseid (5) vaadeldakse eraldi peatükina. Analüüsimisel tuuakse kõigepealt välja paksemas kirjas lähtelause kolme valikvastusega mõlemas keeles: kõigepealt eestikeelne lause eesti keelt uurivast testist, seejärel venekeelne lause vene keelt uurivast testist. Õige variant on alla joonitud. Valed vastused jagunevad interferentsivigadeks, muudest põhjustest tingitud vigadeks, lisaks tuuakse välja vastamata laused. Seejärel on toodud õigete ja valede vastuste arvud ja tabelina informantide valikud. Tabeli all kõrvutatakse lauses oleva verbi eesti ja vene rektsiooni. Rektsiooni käände võrdlusele järgneb lause lühianalüüs.

1. Doktor, palun aidake *mul* / *mind* / *mulle*.

- Õiged: 15
- Valed: 6

Interferentsivead: 6

Mitte-interferentsivead: 0

1. Доктор, пожалуйста помогите у меня / меня / мне.

- Õiged: 7
- Valed: 17

Interferentsivead: 16

Mitte-interferentsivead: 1

Tabel 2. Tegusõna *aitama* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	71%	29%
Interferentne	29%	67%
Muu	0%	4%

Eesti keeles kasutatakse verbi *aitama* kas partitiivis (*keda?*) laiendiga või konstruktsioonis *aitama kelle? mida teha?*. Näiteks *Lapsed aitavad õpetajat*, *Lapsed aitavad emal tube koristada*⁴. Venekeelne tegusõna *помогать* nõuab alati laiendit daativis (*кому?*), nt *Дети помогают учителю*. Eesti keeles sellele vastab allatiiv (*kellele?*).

71% eesti keelt teise keelena õppivatest õpilastest valis laiendi õiges käändes, mis näitab, et verbi *aitama* rektsioon on selles rühmas suurel määral omandatud. Interferentsivea (*mulle*) tegi selles rühmas 6 õpilast, mis on 29 protsenti kogu klassist. Tabelist 1 selgub, et vene keelt võõrkeelena õppivas rühmas ei ole tegusõna *aitama* rektsioon võrreldes eelmise rühmaga sama hästi omandatud, sest 17 õpilast valis selles lauses vale variandi, kusjuures 67% õpilastest tegi interferentsivea (*меня*).

3. Ivan ei saanud minust / mind / minu aru.

- Õiged: 17
- Valed: 4

Interferentsivead: 3

⁴ Kõik analüüsisosas toodud näitelauseid on võetud kas Raili Pooli raamatust „Eesti keele verbirektsioone“ (Pool 1999) või välja mõeldud magistritöö autori poolt.

Mitte-interferentsivead: 1

3. Иван не понял (ei saanud aru) меня / из меня / от меня.

- Õiged: 10
- Valed: 14

Interferentsivead: 7

Mitte-interferentsivead: 7

Tabel 3. Tegusõna *aru saama* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	81%	42%
Interferentne	14%	58%
Muu	5%	0%

Eestikeelse tegusõnaga *aru saama* kasutatakse laiendit elatiivis, mis vastab küsimustele *kellest? millest?*. Näiteks, *Külli ei saanud ülesandest aru*. Vene keeles nõuab tegusõna *понимать* alati laiendit akusatiivis (*кого? что?*), näiteks *Кюлли не поняла задание*. Eesti keeles vastab sellele partitiiv (*keda? mida?*).

Eesti keelt teise keelena õppiva rühma 81% õigeid vastuseid näitab, et valikvastusega harjutuses ei tekki vastanutel probleeme selle verbi rektsiooniga, kuid vene keelt võõrkeelena õppivas rühmas leiab interferents (*из меня*) rohkem aset – 58%. Eesti keelt teise keelena rühmas interferents (*mind*) moodustab 14% ning 5% õpilastest valis õigeks vastuseks laiendi *minu*, mis võib olla tingitud omastava ja osastava käände kasutamiskustest.

4. Me lugesime ajalehes / ajalehest / ajalehel uudiseid.

- Õiged: 14
- Valed: 7

Interferentsivead: 2

Mitte-interferentsivead: 5

4. Мы прочитали в газете / из газеты / на газете новости (uudiseid).

- Õiged: 13

- Valed: 11

Interferentsivead: 8

Mitte-interferentsivead: 3

Tabel 4. Tegusõna *lugema* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	67%	54%
Interferentne	9%	33%
Muu	24%	13%

Eesti keeles loetakse alati *kust?*, vene keeles on *lugema* verbi reksiooniks aga *kus?*. Näiteks eesti keeles *Lugesin seda õpikust*, aga vene keeles *Прочитал об этом в учебнике*.

Vene reksioon kandus eesti keelde inessiivina üle ja püsis kahel informandil, aga eesti reksioon kandus vene keelde elatiivina üle ja püsis kaheksal informandil. Variandi *ajalehel/на газете* valis eesti keel teise keelena rühmas 5 inimest ja vene keele võõrkeelena rühmas 3 inimest. Õiges käändes laiendi valis 67% eesti keelt teise keelena õppivatest õpilastest ja 54% vene keelt võõrkeelena õppivatest õpilastest, mis näitab, et mõlemas rühmas on rohkem kui pooltel õppijatel tegusõna *lugema* reksioon omandatud.

6. Ta suri loomuliku surmaga / loomulikku surma / loomulikust surmast.

- Õiged: 1

- Valed: 20

Interferentsivead: 16

Mitte-interferentsivead: 4

6. Он умер (*suri*) естественной смертью/ *в естественную смерть*/
естественной смерти (*loomulik surm*).

- Õiged: 8
- Valed: 16

Interferentsivead: 12

Mitte-interferentsivead: 4

Tabel 5. Tegusõna *surema* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	5%	33%
Interferentne	76%	50%
Muu	19%	17%

Eesti keeles on tegusõna *surema* kasutusel koos illatiiviga (millesse?), näiteks *Endisel aegadel surid paljud inimesed katku*. Vene keeles verbiga *умирать* kasutatakse täiesti vastupidist rektsiooni: prepositsioon *от* + substantiiv genitiivis, *В прежние времена много людей умирало от чумы*. Testis on kasutatud haruldasemat rektsiooni: *умирать как?, каким образом?*, mis kajastub testi venekeelses variandis: *Он умер естественной смертью*.

Tulemused näitavad, et mõlemas sihtrühmas ei ole verb *surema* omandatud, kuna valede vastuste protsent on suur: 95% eesti keele teise keelena ja 67% vene keele võõrkeelena grupis. Interferents moodustab esimeses rühmas 76% ja teises 50%. 19% eesti keelt teise keelena õppivatest õpilastest valis vastuseks variandi *loomulikust surmast*. Seda valikut saab põhjendada venekeelse tegusõna *умирать* populaarsema rektsiooniga *от чего?* ehk siis kolmas vastusevariant nagu ka esimene on eestikeelses variandis tingitud vene keele mõjust. See omakorda näitab, et tegusõna *surema* ei ole vene informantidel nii eesti kui ka vene keeles omandatud. 17% eesti informantidest valis vale vastusena ka variandi *естественной смерти*, kuid on raske analüüsida antud valiku põhjust. Ainult 5% (1 inimene) venelastest ja 33% (8 inimest) eestlastest vastasid õigesti.

8. Õpilased kogunesid *klassis* / klassi / *klassist*.

- Õiged: 4
- Valed: 16

Interferentsivead: 14

Mitte-interferentsivead: 2

Vastamata: 1

8. Ученики собрались (*kogunesid*) в классе / *в класс* / *из класса*.

- Õiged: 16
- Valed: 8

Interferentsivead: 8

Mitte-interferentsivead: 0

Vastamata: 0

Tabel 6. Tegusõna *kogunema* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	19%	67%
Interferentne	67%	33%
Muu	9%	0%
Vastamata	5%	0%

Kui eesti keeles kogunetakse *kuhu?*, siis vene keeles alati *kus?*. Näiteks *Üliõpilased kogunesid **auditooriumi**, Студенты собрались **в аудитории***. Eesti keeles esineb laiend illatiivis, vene keeles – genitiivis prepositsiooniga **в**, millele vastab eestikeelne inessiiv.

Nagu tabelist 6 on näha, on emakeele mõju *kogunema* verbi rektsiooni kasutuses üsna suur (67%) eesti keel teise keelena rühmas variandis *klassis*. Vene keel võõrkeelena rühmas on see võrdlevalt väiksem – 33% õpilastest valis vastuseks *в класс*. Kaks vene õpilast valis vastuseks *klassist*, selle vea põhjuseks on arvatavasti sisekohakäänete mitteeristamine. Õige valiku tegid selles lauses 19% vene ja 67% eesti informante. Ühel vene informandil puudus vastus sellele lausele.

9. Mart huvitub (*интересуется*) spordiga / spordist / spordi.

- Õiged: 2
- Valed: 19

Interferentsivead: 18

Mitte-interferentsivead: 1

Vastamata: 0

9. Март интересуется (*huvitub*) спортом / о спорте / спорту.

- Õiged: 16
- Valed: 7

Interferentsivead: 6

Mitte-interferentsivead: 1

Vastamata: 1

Tabel 7. Tegusõna *huvituma* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	9%	67%
Interferentne	86%	25%
Muu	5%	4%
Vastamata	0%	4%

Tegusõna *huvituma* nõuab eesti keeles laiendit elatiivis, mis vastab küsimusele *millest? kellest?*. Näiteks *Mari huvitub muusikast*. Venekeelne verb *интересоваться* nõuab instrumentaali (*кем? чем?*), millele vastab eesti keeles komitatiiv (*kellega? millega?*), näiteks *Мари интересуется музыкой*.

Antud verbi rektsioonikasutuses on tugev emakeele mõju (86%) eesti keelt teise keelena õppivas klassis, kusjuures vene keelt võõrkeelena õppivas klassis esineb see ainult 25% ulatuses. 18 eesti keele õppijat tegi interferentsivea *spordiga* ning ainult 6 vene keele õppijat valis vastuseks *о спорте*. Siit saab järeldada, et verb *huvituma* on eesti informantidel suurel määral (67%) omandatud, aga vene informantidel mitte

(ainult 9% õigeid vastuseid). Üks vene õpilane valis variandi *spordi*, mis võib olla seotud tegusõnade *huvitama* ja *huvituma* mitte eristamisega, kuna esimene nõuab laiendit partitiivis, teine elatiivis. Üks eesti informant valis vastuseks *спорту*, võib oletada, et tegemist on juhusliku valikuga. Lisaks üks lause venekeelses testis jäi vastamata.

11. Andrei ja Mihhail võtsid diskussioonist / *diskussioonis* / *diskussioon* aktiivselt osa. (*osa võtma*= *принимать участие*)

- Õiged: 5
- Valed: 16

Interferentsivead: 13

Mitte-interferentsivead: 3

11. Андрей и Михаил принимали активное участие (*võtsid aktiivselt osa*) от *дискуссии* / *в дискуссии* / *дискуссией*.

- Õiged: 7
- Valed: 17

Interferentsivead: 12

Mitte-interferentsivead: 5

Tabel 8. Tegusõna *osa võtma* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	24%	29%
Interferentne	62%	50%
Muu	14%	21%

Eesti keeles võetakse osa *kust?*, vene keeles *kus?*. Näiteks *Rein võttis spordivõistlustest osa*, *Рейн принимал участие в спортивных соревнованиях*. Eesti keeles määrab verb laiendi elatiivis, aga vene keeles prepositsionaalis (antud juhul prepositsiooniga *в*), millele vastab eesti keeles inessiiv.

Tabeli 8 andmetest selgub, et interferents leiab kõige rohkem (62%) aset eesti keel teise keelena rühmas, kuid vene keel võõrkeelena rühmas on see samuti suur (50%). 13 eesti keelt teise keelena õppivat õpilast tegi interferentsivea *diskussioonis* ning 12 vene keelt võõrkeelena õppivat õpilast tegi interferentsivea *om duckyccuu*. Valede vastuste rohkus (76% ja 71%) mõlemas klassis näiteb, et tegusõna *osa võtma* rektsioon ei ole omandatud. Õige valiku tegi ainult 5 vene ja 7 eesti õpilast. Mitte-interferentsivea tegi 14% vene õpilastest ja 21% eesti õpilastest, mis on arvatavasti seotud nõrga käänamisoskusega.

13. Маša leidis kadunud pluusi *kapis* / *kapist* / *kappi*.

- Õiged: 6
- Valed: 15

Interferentsivead: 13

Mitte-interferentsivead: 2

13. Маša нашла потерявшуюся блузку (*leidis kadunud pluusi*) из шкафа / в шкафу / *в шкафу*.

- Õiged: 5
- Valed: 19

Interferentsivead: 18

Mitte-interferentsivead: 1

Tabel 9. Tegusõna *leidma* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	29%	21%
Interferentne	62%	75%
Muu	9%	4%

Tegusõna *leidma* nõuab eesti keeles laiendit elatiivis või ablatiivis, mis vastab küsimusele *kust?*. Näiteks *Leidsin raamatu kapist/laualt*. Vene keeles kasutatakse verbiga *находить* prepositsionaali koos prepositsiooniga (*в* või *на*), näiteks *Я нашёл*

книгу в шкафу/ на столе. Eesti keeles sellele vastab inessiiv või adessiiv, mis vastab küsimusele *kus?*.

Tabelist 9 on näha, et mõlemas sihtrühmas on rohkesti interferentsivigu (62% ja 75%). 13 eesti keele õppijat tegid interferentsivea *kapis* ning 18 vene keele õppijat tegid interferentsivea *из шкафа*. Samuti esineb ka muudest põhjustest tingitud vigu 9 ja 4 protsendi ulatuses. Õige valiku tegi 29% vene ja 21% eesti informante.

14. Ма жин тана ööseks *kodus* / koju / *kodust*.

- Õiged: 16
- Valed: 5

Interferentsivead: 4

Mitte-interferentsivead: 1

14. Я остался (*jäin*) сегодня на ночь дома / *домой* / *домом*.

- Õiged: 10
- Valed: 14

Interferentsivead: 14

Mitte-interferentsivead: 0

Tabel 10. Tegusõna *jääma* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	76%	42%
Interferentne	19%	58%
Muu	5%	0%

Verb *jääma* määrab eesti keeles laiendi illatiivis või allatiivis, mis vastab küsimusele *kuhu?*. Näiteks lauses *Jäin täna kauaks tööle/kohvikusse*. Vene keeles on tegusõna *оставаться* kasutusel koos paljude käänetega, nagu näiteks daativ, genitiiv, prepositsionaal, koos prepositsioonidega ja ilma. Näiteks lauses *Я остался в классе/ на работе* on esimesel juhul laiend prepositsionaalis koos prepositsiooniga *в*, teisel

juhul – daativis prepositsiooniga **на**. Eesti keeles sellele vastab inessiiv või adessiiv, mis vastab küsimusele *kus?*.

76% eesti keelt teise keelena õppivatest õpilastest valis laiendi õiges käändes, mis näitab, et verbi *jääma* rektsioon on selles rühmas suurel määral omandatud. Interferentsivea (*kodus*) tegi selles rühmas ainult 4 õpilast, mis on 19 protsenti kogu klassist. Vene keelt võõrkeelena õppivad klassis on aga emakeele mõju võrreldes teise klassiga suurem: interferentsivigu (*домой*) tegi 58% õpilastest ning 42% vastasid õigesti. Üks vene informant valis vastuseks *kodust*, mis võib olla seotud sisekohakäänete kasutamiskustega.

10.2. Testi II osa

Testi teise ossa on paigutatud lünkharjutus (12 lauset), milles informandid pidid avama sulud ja panema sõna õigesse vormi. Sulgudes on toodud käandsõna nominatiivis. Harjutust analüüsitakse lausete kaupa, lähtudes sellest järjestusest ja kujust, milles laused on testis toodud. Kõigepealt vaadeldakse erineva rektsiooniga lauseid (7), eraldi peatükina käsitletakse sarnase rektsiooniga lauseid (5). Analüüsimisel esitatakse esialgu paksemas kirjas lähtelause mõlemas keeles (kõigepealt eestikeelne lause eesti keelt uurivast testist, seejärel venekeelne lause vene keelt uurivast testist), seejärel on pandud sulgudesse õige variant. Õige vastus on alla joonitud. Õiged vastused jagunevad õigeteks ja osaliselt õigeteks. Valed vastused jagunevad interferentsivigadeks, muudest põhjustest tingitud vigadeks, lisaks tuuakse välja vastamata laused.

2. Kas olete kuulnud, et Jüri abiellub varsti (Mari) (Mariga)

- Õiged: 8
- Osaliselt õiged: 11
- Valed: 2

Interferentsivead: 1

Mitte-interferentsivead: 1

Vastamata: 0

2. Вы слышали, что Юри скоро женится (*abiellub*) (Мари) (на Мари)

- Õiged: 0
- Osaliselt õiged: 0
- Valed: 23

Interferentsivead: 16

Mitte-interferentsivead: 7

Vastamata: 1

Tabel 11. Tegusõna *abielluma* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	38%	0%
Osaliselt õige	52%	0%
Interferentne	5%	67%
Muu	5%	29%
Vastamata	0%	4%

Eesti verbi *abielluma* tõlgitakse vene keelde kahe tegusõnaga: kui tegemist on peigmehega, siis *жениться на ком?*, kui tegemist on pruudiga, siis *выходить замуж за кого?*. Näiteks *Март женился на Тийу*, *Тийу вышла замуж за Марта*. Kuna testis toodud lauses on aluseks meessoost abielluja, oleks tunda vene keele rektsiooni mõju adessiivis. Eesti keeles nõuab tegusõna *abielluma* laiendit komitatiivis, näiteks *Mart abiellus Tiiuga*. Vene testis oleks tunda eesti rektsiooni mõju instrumentaalis koos prepositsiooniga *с*.

Tabelist 11 selgub, et eesti keelt teise keelena õppivas klassis on selle verbi rektsioon hästi omandatud, sest enamik vastuseid (90%) olid kas õiged (38%) või osaliselt õiged (52%). Interferentsivea (*Maril*) tegi ainult üks inimene ning üks inimene tegi ka muu vea (*Marju*). Osaliselt õigete vastuste hulgas olid sellised variandid nagu *Mariaga*, *Marijaga*, *Marjaga*. Siit saab järeldada, et verbi *abielluma* rektsioon on eesti keele õppijatel omandatud, sest nad panid laiendi komitatiivi, kuid eesti nimede käänamine tekitab raskusi.

Vene keelt võõrkeelena õppivas klassis ei ole ühtegi õiget või osaliselt õiget vastust. Emakeele mõju avaldub sellistes vastusevariantides nagu *с Мари, с Мариў, с Марим*. Interferentsed variandid moodustavad 67% kogu vastustest. Selles lauses esineb ka muud tüüpi vigu nagu näiteks *Мари, Мариў, Марию, Мариш*, mis moodustavad 29%. Tehtud vead näitavad, et ka vene keele õppijate jaoks on nimede käänamine raske, vaatamata sellele, et testis on kasutatud eesti nime, mis peaks võõrkeeleõppijaid aitama. Üks informant jättis lause vastamata.

3. Eile sain teada, et Mihkel haigestus (gripp)..... (grippi)

- Õiged: 7
- Osaliselt õiged: 0
- Valed: 14

Interferentsivead: 14

Mitte-interferentsivead: 0

Vastamata: 0

3. Вчера я узнал, что Михкель заболел (*haigestus*) (грипп)..... (гриппом)

- Õiged: 13
- Osaliselt õiged: 0
- Valed: 20

Interferentsivead: 7

Mitte-interferentsivead: 3

Vastamata: 1

Tabel 12. Tegusõna *haigestuma* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	33%	54%
Osaliselt õige	0%	0%
Interferentne	67%	29%
Muu	0%	13%

Vastamata	0%	4%
-----------	----	----

Eesti keeles *haigestutakse millesse?*, vene keeles – *millega?*. Näiteks *Haigestusin leetritesse, Я заболел корью*. Seega eesti keele mõju avalduks laiendi illatiivis, aga vene mõju komitatiivis koos prepositsiooniga *в*.

Emakeele mõju esineb tugevamini (67%) eesti keel teise keelena rühmas. 13 informanti kirjutas vastuseks *grippiga* ja üks – *gripiga*. See näitab, et selle tegusõna reksioon ei ole selles klassis omandatud. Peale seda olid tehtud vead ka sõna *gripp* käänamisel, õige variant oleks: *gripp: gripri: gripri*. 33% panid vastuseks *grippi*, mis on peetud õigeks vastuseks, vaatamata sellele, et lühike illatiivivorm sarnaneb partitiiviga, ning õpilane võis mõelda siin osastavat käänet.

Vene keelt võõrkeelena õppivas klassis on interferents võrreldes eelmise klassiga väiksem (29%). Eesti keele mõju avaldus sellistes vastustes nagu *в грунн, в груннам, в грунне*. Antud lauses esines ka muid tüüpi vigu (13%), nagu näiteks *с грунном, грунна*. Õige vastuse kirjutas 54% õpilast, mis näitab, et pooltel õpilastel on verbi *заболеть* reksioon omandatud. Üks informant ei tulnud selle lausega toime.

4. Tüa unustas oma pinali (klass)(klassi)

- Õiged: 10
- Osaliselt õiged: 0
- Valed: 11

Interferentsivead: 11

Mitte-interferentsivead: 0

4. Түя забыла свой пинал (unustas oma pinali) (класс) (в классе)

- Õiged: 11
- Osaliselt õiged: 1
- Valed: 12

Interferentsivead: 12

Mitte-interferentsivead: 0

Tabel 13. Tegusõna *unustama* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	48%	46%
Osaliselt õige	0%	4%
Interferentne	52%	50%
Muu	0%	0%

Eesti keeles määrab tegusõna *unustama* laiendi illatiivis (*kuhu?*), vene keeles prepositsionaalis (*kus?*) prepositsiooniga ja ilma, näiteks *Unustasin raamatu koju, Я забыл книгу дома.*

Mõlemas klassis peaaegu 50% õpilastest avas sulud õigesti. Üks võõrkeeleõppija kirjutas vastuseks *классе* ilma prepositsioonita *в*. Sõna on käänatud õigesti ning magistritöö autor oletab, et inimene võis teada, et selles lauses tuleb kasutada prepositsionaali koos prepositsiooniga *в*, kuid see jäi kirjutamata. Seega antud juhul peetakse seda vastust osaliselt õigeks.

Verbi *unustama* interferents on mõlemas klassis vähemalt 50%. 11 teise keele õppijat kirjutas vastuseks *klassis* ning 12 võõrkeeleõppijat *в класс*. See osutab üsna suurele emakeele mõjule.

6. Ma hilinesin (tund) (tundi)

- Õiged: 16
- Osaliselt õiged: 0
- Valed: 5

Interferentsivead: 2

Mitte-interferentsivead: 3

6. Я опоздал (hilinesin) (урок tund) (на урок)

- Õiged: 7
- Osaliselt õiged: 6
- Valed: 11

Interferentsivead: 10

Mitte-interferentsivead: 1

Tabel 14. Tegusõna *hilinema* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	76%	29%
Osaliselt õige	0%	25%
Interferentne	9%	42%
Muu	14%	4%

Eesti keeles *hilinetakse kuhu?*, kusjuures laiend võib olla kas illatiivis või allatiivis. Näiteks *Hilinesin teatrisse/tööle*. Vene keeles *hilinetakse kuhu?* või *millele?*, kusjuures laiend on akusatiivis koos prepositsiooniga. Näiteks *Я опоздал в театр/на работу*. Vene keele testi lauses **Я опоздал (урок)** , oleks eesti keele mõju märgatav laiendi akusatiivis koos prepositsiooniga **в**, vene keele mõju aga laiendi allatiivis.

76% eesti keele õppijaid said verbiga *hilinema* hakkama ja panid õigesti vastuseks *tundi*. Võib oletada, et antud väljendis *Ma hilinesin tundi* on see verb hästi omandatud, kuna see võib olla laialdaselt kasutusel klassi situatsioonides. Interferentsivea (*tunnile*) tegi vaid kaks vastajat, kolm õpilast tegi muud tüüpi vea (*tunnil*). Muude vigade hulka kuulub veel üks viga: *tunni*. Magistritöö autor oletab, et informant võiks teada, et peab kasutama lühikest illatiivi, kuid tal tekkis probleem sõna *tund* lühikese illatiivi moodustamisega.

Vene keelt võõrkeelena õppivas klassis ei ole tegusõna *hilinema* võrreldes eelmise klassiga sama hästi omandatud. Õigesti avas sulud vaid 29% vastanutest ning 25% – osaliselt õigesti. Varianti *на уроке* on peetud osaliselt õigeaks, sest oli kasutatud õiget prepositsiooni **на**, kuid sõna ise oli pandud prepositsionaali, aga mitte akusatiivi. Nii akusatiivi kui prepositsionaali kasutatakse vene keele prepositsiooniga **на**, erinevus seisneb käänete tähenduses, mille eristamine võib olla keeleõppija jaoks raske. Eesti keele mõju on märgatav kümnel informandil variantides: *в урок, в уроке, в урок, в уроку*. Muude vigade hulka kuulub viga *уроке*, vastaja pani laiendi prepositsionaali,

kuid ei pannud prepositsiooni, mis aitaks seda vastust liigitada kas interferentsiveaks või osaliselt õigeks vastuseks.

8. Vahel jätab ema lapse üksi (kodu) (koju)

- Õiged: 15
- Osaliselt õiged: 0
- Valed: 6

Interferentsivead: 6

Mitte-interferentsivead: 0

8. Иногда мама оставляет ребёнка одного (vahel jätab ema lapse üksi) (дом) (дома)

- Õiged: 6
- Osaliselt õiged: 1
- Valed: 17

Interferentsivead: 14

Mitte-interferentsivead: 3

Tabel 15. Tegusõna *jätma* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	72%	25%
Osaliselt õige	0%	4%
Interferentne	28%	58%
Muu	0%	13%

Eesti keeles nõuab verb *jätma* laiendit illatiivis või allatiivis, millele vastab küsimus *kuhu?*. Näiteks *Jätsin mantli garderoobi/toolile*. Vene keeles määrab verb *оставлять* laiendit prepositsionaalis koos prepositsiooniga, millele vastab eesti keeles inessiiv (*kus?*). Näiteks *Я оставил пальто в гардеробе/на стуле*.

Emakeele mõju (58%) on näha *оставлять* tegusõna puhul vene keelt võõrkeelena õppivas klassis vastuses *домой*. Muudeks vigadeks (13%) olid pandud järgmised: *в*

доме, в дача, в дом. Variantidesvдача, в дом on võimalik samuti näha eesti keele mõju verbi *оставлять* kasutusele, kuna need vastavad küsimusele *kuhu?*. Õige vastuse (*дома*) kirjutas 25% vastanutest ning üks andis osaliselt õige vastuse – *домя*, mida saab pidada kirjaveaks.

Eesti keel teise keelena rühmas on emakeele mõju võrdlevalt väiksem (28%) kui vene keel võõrkeelena rühmas. Interferents avaldub variandis *kodus*, mida kirjutas 6 inimest. Muud tüüpi vigu ei esinenud. Õigesti avas sulud 72% õppijaid, mis viitab sellele, et verb *jätma* on selles klassis suurel määral omandatud.

10. Minu vend käib sageli (kino) (kinos)

- Õiged: 10
- Osaliselt õiged: 5
- Valed: 6

Interferentsivead: 5

Mitte-interferentsivead: 1

10. Мой брат часто ходит (minu vend sageli käib) (кино кино) (в кино)

- Õiged: 24
- Osaliselt õiged: 0
- Valed: 0

Interferentsivead: 0

Mitte-interferentsivead: 0

Tabel 16. Tegusõna *käima* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	47%	100%
Osaliselt õige	24%	0%
Interferentne	24%	0%
Muu	5%	0%

Eesti keeles *käiakse kus?*, vene keeles – *kuhu?*. Näiteks *Käin tihti külas*, *Я часто хожу в гости*. Eesti keele mõju on nähtav inessiivi käändes, aga vene keele mõju – illatiivis.

Tabelist 16 selgub, et 100% vene keelt võõrkeelena õppivatest õpilastest avas sulud õigesti kirjutades *в кино*. Antud näites õige variant kattus emakeelest tingitud variandiga, seetõttu on raske määrata, kas informandid on täielikult omandanud verbi *ходить* reksiooni või nad tegid emakeelest ülekande sihtkeelde.

Eesti keel teise keelena rühma lause analüüs näitab, et 71% õpilastel on verbi *käima* reksioon omandatud: 47% vastas õigesti ning 24% osaliselt õigesti. Osaliselt õige oli vastus *kinnos*, mida kirjutas viis õpilast, kus ühe *n*-i asemel oli kirjutatud kaks. See võib olla seotud käänamise raskustega. Üks informant kirjutas vastuseks *kinol*, mis on paigutatud muudest põhjustest tingitud vigade hulka. See on arvatavasti seotud sise- ja väliskohakäänete mitte eristamisega.

11. Kõik tuttavad suhtuvad (Katja) hästi. (Katjasse)

- Õiged: 5
- Osaliselt õiged: 0
- Valed: 16

Interferentsivead: 14

Mitte-interferentsivead: 2

Vastamata: 0

11. Все знакомые относятся (suhtuvad) (Катя) хорошо. (к Кате)

- Õiged: 0
- Osaliselt õiged: 0
- Valed: 23

Interferentsivead: 6

Mitte-interferentsivead: 17

Vastamata: 1

Tabel 17. Tegusõna *suhtuma* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	24%	0%
Osaliselt õige	0%	0%
Interferentne	67%	25%
Muu	9%	71%
Vastamata	0%	4%

Eesti keeles nõuab verb *suhtuma* laiendit illatiivis (*kellesse? millesse?*), näiteks *Kuidas sa ettepanekusse suhtud?*. Venekeelne tegusõna *относиться* määrab aga laiendi daativis koos prepositsiooniga *к* ja vastab küsimustele *к чему? к кому?*. Näiteks *Как ты относишься к предложению?*.

Lause analüüsist tuleneb, et nii eesti keelt teise keelena kui vene keelt võõrkeelena õppiv klass ei ole omandanud selle verbi rektsiooni, kuna valede vastuste arv on suur (76% ja 96%). Vene rektsiooni mõju on tunda 14 informandil, kes kirjutasid vastuseks *Katjaga*. Üks eesti keele kui teise keele õppija pani laiendi allatiivi (*Katjale*), mis on jagatud muudest põhjustest tingitud vigade hulka. Selles veas samuti avaldub emakeele mõju, sest allatiiv vastab vene keeles daativile, mida pidi antud lauses kasutama. Üks informant kirjutas vastuseks *Katja*, mida on samuti peetud muuks veaks. Võib oletada, et õppijal tekkisid raskused nime käänamisega. Õigesti avas sulud 5 inimest, mis moodustab 24%.

Vene keelt võõrkeelena õppivas klassis ei olnud ühtegi õiget vastust, kusjuures interferentsivead moodustasid 25%, muud vead—71% ning vastamata laused 4%. Emakeele mõju avaldus järgmistes variantides: *в Кате, в Катя, в Камю*, muudest vigadest olid järgmised: *Камю, с Катяей, Кате, Катеи, с Кате, о Катеи, от Катя, из Кате*, ning üks informant jättis sulud avamata. Tehtud vead viitavad sellele, et vene nimede käänamine on eestlaste jaoks raske. Märgatav on ka see, et vene keele kui võõrkeele õppijad saavad aru, et vene verbirektsioon on tihti prepositsiooniga ning selles lauses pakutakse erinevaid prepositsioone (*в, с, о, от*), kuid need katsed on ebaõnnestunud ning antud lausesse need ei sobi.

10.3. Erineva reksiooniga verbide kasutuse kokkuvõte

Selleks, et uurida emakeele negatiivset mõju verbireksiooni kasutusele, on läbi viidud reksioonitest, mis koosnes valikvastustega harjutusest ja lünkharjutusest. Test sisaldab kokku 26 verbi, neist 16 on eesti ja vene keeles erineva reksiooniga. Õigete, osaliselt õigete, valede ja vastamata vastuste arvud on kokkuvõtlikult esitatud järgnevas tabelis protsentides. Valed vastused on jagatud interferentseteks ja muudest põhjustest tingitud vigadeks.

Tabel 18. Eesti ja vene keeles erineva reksiooniga verbe sisaldavate testilauseste tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige või osaliselt õige	50%	42%
Vale	50%	57%
➤ Interferentne	➤ 42%	➤ 43%
➤ Muu	➤ 8%	➤ 14%
Vastamata	>0,5%	1%
Kokku	100%	100%

Tabelist 18 selgub, et eesti keel teise keelena rühmas on õigete või osaliselt õigete vastuste arv 8% võrra rohkem kui vene keel võõrkeelena rühmas ning valede vastuste arv on 7% võrra väiksem. Muidugi pole võimalik eespool toodud statistikat arvesse võttes kindla veendumusega öelda, et pooltel informantidel on testis kasutatavate verbide reksioon omandatud. Ei ole välistatud, et informant võis juhuslikult valida õige vormi, seda eriti valikvastusega harjutuse puhul. Nii nagu igas uurimuses, jääb ka käesolevasse töösse juhuslikkuse võimalus. Lisaks võis informant anda õige vastuse mingis konstruktsioonis selle tuttavuse tõttu, kuid mõnes teises lauses võiks tal tekkida viga.

Interferentsete vastuste protsent on mõlemas rühmas peaaegu sama (42% ja 43%), kuid muud tüüpi viga on vene keelt õppivas klassis 6% võrra rohkem kui eesti keelt õppivas klassis. Kui vaadata interferentsivigade osakaalu, saab järeldada, et õppijate

emakeele mõju on verbirektsiooni vigade tugevaks teguriks ja peamiseks põhjuseks mõlemas rühmas. Eespool toodud andmed näitavad, et nii eestlastel kui venelastel on testis sisaldunud verbirektsioonide kasutus peaaegu ühesugusel tasemel, kuna õigete ja valede vastuste protsendid on mõlemas rühmas sarnased.

Järgnevas tabelis esitatakse verbide pingerida õigete või osaliselt õigete vastuste põhjal. Venekeelsete tegusõnade puhul on toodud ka tõlge. Number sulgudes verbi järel näitab, mitu korda vastati õigesti. Kõige esimesena on toodud verbid, mille rektsioonis ei tehtud vigu, siis tulevad verbid õigete vastuste vähenemise järjekorras. Kõige viimasena on toodud tegusõnad, mille rektsiooni tunti kõige vähem ja kus tehti kõige rohkem vigu.

Tabel 19. Erineva rektsiooniga verbide pingerida õigete vastuste põhjal

Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
1. abielluma (19)	1. ходить – käima (24)
2. aru saama (17)	2. интересоваться – huvituma (16)
3. hilinema (16)	собираться – kogunema (16)
jääma (16)	3. заболеть – haigestuma (13)
4. aitama (15)	опаздывать – hilinema (13)
jätma (15)	читать – lugema (13)
käima (15)	4. оставаться – jääma (10)
5. lugema (14)	понимать – aru saama (10)
6. unustama (10)	5. забывать – unustama (11)
7. haigestuma (7)	6. умереть – surema (8)
8. leidma (6)	7. оставлять – jätma (7)
9. osa võtma (5)	помогать – aitama (7)
suhtuma (5)	принимать участие – osa võtma (7)
10. kogunema (4)	8. находить – leidma (5)
11. huvituma (2)	9. жениться – abielluma (0)
12. surema (1)	относиться – suhtuma (0)

Tabeli 19 andmed näitavad, et igas sihtrühmas on oma ainulaadne verbide pingerida. Kõige rohkem (<66%) õigeid vastuseid oli eesti keel teise keelena rühmas järgmiste verbide puhul: *abielluma*, *aru saama*, *hilinema*, *jääma*, *aitama*, *jätma*, *käima*, *lugema*. Kõige rohkem eksiti verbide *huvituma* ja *surema* puhul. Eesti keelt teise keelena õppivas klassis ei esinenud ühtegi tegusõna ilma veata.

Vene keel võõrkeelena rühmas on kõige rohkem (<53%) õigeid vastuseid verbide *ходить* (*käima*), *интересоваться* (*huvituma*), *собираться* (*kogunema*), *заболеть* (*haigestuma*), *опаздывать* (*hilinema*), *читать* (*lugema*) puhul. Üldse ei esinenud vigu tegusõna *ходить* (*käima*) puhul. Ühtegi õiget vastust ei olnud verbide *жениться* (*abielluma*) ja *относиться* (*suhtuma*) puhul.

11.Sarnase rektsiooniga verbide kasutuse analüüs

Selles peatükis käsitletakse testis esinenud sarnase rektsiooniga verbe, mis on järgnevad: *esinema, helistama, panema, unistama, sobima, armastama, vihkama, valetama, suhtlema, armuma*. Viit esimest tegusõna kasutati testi esimeses osas ehk valikvastustega harjutuses, kaht järgmist testi teises osas – lünkharjutuses. Järgnevalt analüüsitakse nende verbide rektsiooni kasutust eesmärgiga vaadelda üldtendentsi, millest lähtutakse juhul, kui emakeeles ja sihtkeeles on sarnane konstruktsioon, mis võib soodustada positiivset ülekannet. Peatüki lõpus on toodud sarnase rektsiooniga verbide kasutuse kokkuvõtte.

11.1. Testi I osa

Testi esimesse ossa on paigutatud valikvastustega harjutus (14 lauset), kusjuures 5 lauset on sarnase rektsiooniga. Analüüsimisel lähtutakse samadest põhimõtetest kui erineva verbirektsiooni analüüsi puhul.

2. Professor esines ettekandega konverentsil / *konverentsilt* / *konverentsile*.

- Õiged: 20
- Valed: 1

2. Профессор выступал с докладом (*esines ettekandega*) на конференции / *в конференции* / *на конференцию*.

- Õiged: 18
- Valed: 6

Tabel 20. Tegusõna *esinema* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	95%	75%
Vale	5%	25%

Nii eesti kui vene keeles nõuab verb *esinema* laiendit, mis vastab küsimusele *kus?*, eesti keeles on käändeks kas inesiiv või adessiiv, vene keeles võivad olla erinevad käänded, nt järgnevas näitelauseis akusatiivis koos prepositsiooniga *no* ning daativis koos prepositsiooniga *na*. Näiteks *Laulja esines raadinos/ teatrilaval, Певец выступал по радио/на сцене.*

Vaatamata sellele, et rektsioon on sarnane, on vastajaid, kes valisid valed vastused. Neid on 5% (1 õpilane) eesti keel teise keelena rühmas ning 25% (6 õpilast) vene keel võõrkeelena rühmas. Ühe eesti keele õppija valikut *konverentsilt* võib seletada sellega, et informant ei erista väliskohakäändeid või siin on tegemist juhusliku valikuga. Kolm vene keelt kui võõrkeelt õppivat õpilast valis vastuse *в конференции*, mis samuti vastab küsimusele *kus?*, kuid selles variandis on kasutatud prepositsiooni *в*. Võib oletada, et informant teadis, et laiend peab olema daativis, kuid prepositsiooni valikuga ei saanud ta hakkama. Ülejäänud kolm inimest valisid vastuseks *на конференцию*, kusjuures on kasutatud õige prepositsioon *на*, kuid üldiselt vastab see laiend küsimusele *kuhu?*. On raske määrata, millest on tingitud selline vastus, kas sellest, et ei osata õigesti sõna *конференция* käänata või informandid arvasid tõepoolest siin teist rektsiooni olevat. Enamik vastanuid (95% ja 75%) valis mõlemas rühmas ikkagi õige variandi, mis osutab emakeele positiivsele mõjule.

5. Millal te *mul* / *mulle* / *mind* helistasite?

- Õiged: 21
- Valed: 0

5. Когда вы у меня / мне / меня звонили (*helistasite*)?

- Õiged: 14
- Valed: 10

Tabel 21. Tegusõna *helistama* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	100%	58%
Vale	0%	42%

Nii eesti kui vene keeles *helistatakse kellele?*, kusjuures eesti keeles on laiend allatiivis, vene keeles daativis. Näiteks *Pille helistas **emale**, Пилле позвонила **матери***.

Tabelist 18 selgub, et eesti keelt teise keelena õppivas klassis ei esinenud vigu, mis osutab positiivsele emakeele mõjule. Vene keelt võõrkeelena õppivas rühmas tegi õige valiku rohkem kui pool vastanutest (58%), teine pool (42%) aga tegi vea: kaheksa inimest valis vastuseks *у меня* ning kaks inimest – *меня*. Võib oletada, et pronoomenite käänamine tekitab eestlastele raskusi ning sellega on seotud ka vale valik.

7. Pane palun raamatu *laual* / lauale / *laualt*!

- Õiged: 19
- Valed: 2

7. Положи (*pane*), пожалуйста, книгу *на столе* / на стол / *со стола*!

- Õiged: 7
- Valed: 17

Tabel 22. Tegusõna *panema* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	90%	29%
Vale	10%	71%

Tegusõna *панета* nõuab nii eesti ku vene keeles laiendit, mis vastab küsimusele *kuhu?* Eesti keeles on käändeks illatiiv või allatiiv, vene keeles akusatiiv prepositsiooniga. Näiteks *Panin raamatu lauale/kohvrissa, Я положил книгу на стол/в чемодан.*

90% eesti keele kui teise keele õppijaid vastas õigesti, kuid 10% tegi ikkagi vea. Vene keele rühmas on õigesti vastanud vaid 29% õpilastest ning valesti 71%. Siit saab järeldada, et emakeele positiivne mõju avaldub rohkem venelastel.

15 vene keele õppijat valis vastuseks *на столе*, mis võib olla seotud verbide *положить* ja *лежать* mitteeristamisega. Vene keeles räägitakse: *Положи книгу на стол, Книга лежит на столе* (ee *Pane raamat lauale, Raamat on laual*). Esimene tegusõna nõuab laiendit akusatiivis koos prepositsiooniga *на*, teine aga prepositsionaali prepositsiooniga *на*. Ülejäänud kaks valesti vastanud joonis alla variandi *со стола*.

10. Ta unistab uuest autost / uut autot / uue auto.

- Õiged: 17
- Valed: 3
- Vastamata: 1

10. Он мечтает (unistab) о новой машине / новой машине/ новую машину.

- Õiged: 22
- Valed: 2
- Vastamata: 0

Tabel 23. Tegusõna *unistama* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	81%	92%
Vale	14%	8%
Vastamata	5%	0%

Nii eesti kui vene keeles *unistatakse millest?*, mis eesti keeles vastab elatiivi käändele, aga vene keeles prepositsionaalile prepositsiooniga *o*. Näiteks *Unistasin uuest korterist, Я мечтал о новой квартире*.

Mõlemas rühmas on suur õigete vastuste protsent (81% ja 92%), kui ikkagi esineb ka vigu: 14% eesti keele ja 8% vene keele rühmas. Kaks vene informanti valis vastuseks *uut autot*, üks informant – *uue auto* ning üks lause jäi vastamata. Need valikud võivad olla seotud verbi *unistama* mittetundmisega, kuna testis ei olnud kõrval tõlget toodud. Üks eesti informant valis vastuseks *новой машине* ning teine – *новую машину*. On raske öelda, millega on seotud selline valik, sest verbi kõrval oli venekeelses testis toodud ka tõlge, mis peaks aitama õige vastuse leidmisel.

12. See seelik sobib (*uõëm*) sul / sulle / *sind* suurepäraselt.

- Õiged: 20
- Valed: 1

12. Эта юбка идет (*sobib*) тебе / *тебя* / *тобой* замечательно (*suurepäraselt*).

- Õiged: 21
- Valed: 3

Tabel 24. Tegusõna *sobima* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	95%	88%
Vale	5%	12%

Eestikeelse tegusõna *sobima* rektsioon sarnaneb venekeelse tegusõna *подходить* rektsiooniga ning vastab küsimusele *kellele?*, mis vastab eesti keeles allatiivile, aga vene keeles daativile. Näiteks *See mantel sobib sulle suurepäraselt, Это пальто идёт тебе великолепно*.

Enamik mõlema sihtrühma õpilastest (95% ja 88%) tegi antud lauses õige valiku, mis viitab emakeele positiivsele mõjule. Eesti keele rühmas tegi vea 5% (1 õpilane)

vastanutest ning vene keele rühmas 12% (3 õpilast). Eesti keele kui teise keele õppija joonis alla variandi *sul*, mida on raske seletada. Vene keele kui võõrkeele õppijad valisid vastuseks *мобой*, mis on arvatavasti seotud raskustega pronoomenite käänamisel.

11.2. Testi II osa

Testi teises osas on lünkharjutus (12 lauset), kusjuures 5 lauset on sarnase rektsiooniga. Analüüs toimub sama skeemi järgi kui erineva rektsiooniga verbide analüüs.

1. Andrus armastab (klassikaline muusika) (klassikalist muusikat)

- Õiged: 16
- Osaliselt õiged: 3
- Valed: 2
- Vastamata: 0

1. Андрус любит (*armastab*) (классическая музыка *klassikaline muusika*) (классическую музыку)

- Õiged: 20
- Osaliselt õiged: 0
- Valed: 3
- Vastamata: 1

Tabel 25. Tegusõna *armastama* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	76%	83%
Osaliselt õige	14%	0%
Vale	10%	13%
Vastamata	0%	4%

Eestikeelne verb *armastama* määrab laiendi partitiivis (*keda? mida?*), näiteks *Mart armastab Tiit*. Vene keeles tegusõna *любить* rektsioon on võrreldes eesti keelega sarnane, kuna see samuti vastab küsimustele *keda? mida?*, kuid käändeks on akusatiiv. Näiteks *Март любит Тит*.

83% vene keelt võõrkeelena ja 76% eesti keelt teise keelena õppivatest õpilastest kirjutas õige vastuse. 14% teise keele õppijaid vastas osaliselt õigesti. Suur õigete või osaliselt õigete vastuste protsent mõlemas rühmas osutab positiivsele ülekandele emakeelest sihtkeelde. Vaatamata rektsiooni sarnasusele leidub ka neid inimesi, kes tegid vea. Neid on 10% (2 inimest) eesti keele teise keelena klassis ning 13% (3 inimest) vene keele võõrkeelena klassis, üks vene keele õppija jättis lause vastamata.

5. Ma vihkan (tema) hingepõhjast (всей душой). (teda)

- Õiged: 18
- Osaliselt õiged: 0
- Valed: 3
- Vastamata: 0

5. Я ненавижу (vihkan) (он)..... всей душой (hingepõhjast). (ero)

- Õiged: 16
- Osaliselt õiged: 0
- Valed: 7
- Vastamata: 1

Tabel 26. Tegusõna *vihkama* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	86%	67%
Osaliselt õige	0%	0%
Vale	14%	29%
Vastamata	0%	4%

Nii eesti kui vene keeles *vihatakse keda? mida?*, näiteks *Ma vihkan virisemist, Я ненавижу нитье*. Eesti keeles on käändeks partitiiv, vene keelesakusatiiv.

Eesti keelt õppivas klassis on positiivse ülekande protsent suurem (86%) kui vene keelt õppivas klassis (67%). Valesti vastas 14% teise keele õppijaid ning 29% võõrkeele õppijaid, lisaks üks lause on jäetud vastamata. Venelastel olid sellised vead, nagu *temal, tema, tema peale*. Pronoomenite käänamine tekitab alati keeleõppijale raskusi, võib-olla seekord see põhjustas vea. Teiseks vea põhjuseks võib olla verbi *vihkama* mittetundmine. Eestlastel olid aga järgmised vead: *ей, тебе, ему, он*. Sel juhul põhjustasid vea suure tõenäosusega asesõnade käänamise raskused.

7. Poiss valetas (ema) (emale)

- Õiged: 20
- Osaliselt õiged: 0
- Valed: 1
- Vastamata: 0

7. Мальчик наврал (valetas) (мама) (маме)

- Õiged: 13
- Osaliselt õiged: 0
- Valed: 10
- Vastamata: 1

Tabel 27. Tegusõna *valetama* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	95%	54%
Osaliselt õige	0%	0%
Vale	5%	42%
Vastamata	0%	4%

Tegusõna *valetama* nõuab nii eesti kui vene keeles laiendit, mis vastab küsimusele *kellele?*. Vene keeles sellele küsimusele vastab daativ, eesti keeles – allatiiv. Näiteks, *Ära valeta **mulle!**, He **epu** **mne!***.

Tabelist 27 on näha, et peaaegu kõik (95%) eesti keelt teise keelena õppivad informandid andsid õige vastuse, vene keelt võõrkeelena õppivatel informantidel on see protsent vastavalt väiksem – 54%. 42% vene keele õppijatest tegi vea ning üks inimene ei andnud vastust. Vigade hulgas olid sellised nagu *маму, мамой, у мамы, с мамой, на маму*. Viis vastajat panid laiendi akusatiivi (*маму*), seda viga saab seletada sellega, et verb *valetama* nõuab eesti keeles partitiivi, kuid vene keeles vastab partitiivile tihti akusatiiv. Kolm vale varianti on toodud erinevate prepositsioonidega: *у мамы, с мамой, на маму*. See viga võiks tuleneda õppija arusaamast, et vene keeles on levinud verbirektsioon prepositsioonidega, seetõttu peab laiendiga kasutama prepositsiooni. Märkatav on ka see, et need vastused on õigesti käänatud, vaatamata sellele, et need ei sobi antud lausesse.

9. (Sõbrad) on mõnus suhelda. (sõpradega)

- Õiged: 9
- Osaliselt õiged: 9
- Valed: 3
- Vastamata: 0

9. (Друзья) приятно общаться (*on mõnus suhelda*). (с друзьями)

- Õiged: 5
- Osaliselt õiged: 10
- Valed: 8
- Vastamata: 1

Tabel 28. Tegusõna *suhtlema* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	43%	21%
Osaliselt õige	43%	42%
Vale	14%	33%
Vastamata	0%	4%

Mõlemas keeles nõuab tegusõna *suhtlema* laiendit, mis vastab küsimusele *kellega?*. Eesti keeles sellele vastab komitatiivi kääne, vene keeles instrumentaal prepositsooniga *c/co*. Näiteks *Suhtlen iga päev paljude inimestega, Я общаюсь ежедневно со многими людьми.*

Verbi *suhtlema* kasutus on mõlemas rühmas sarnasel tasemel. 43% venelasi ja 21% eestlasi vastasid õigesti ning 43% venelasi ja 42% eestlasi osaliselt õigesti. Osaliselt õiged olid eesti keele rühmas sellised vastused nagu *sõbradega, sõpradega, sõbraga*. On näha, et õppijad panid laiendi õigesti komitatiivi, kuid sõna *sõbrad* käänamine tekitab raskusi. Vene keele rühmas olid järgmised variandid: *с друзией, с друзьями, с друзей, с друзьей, с друзья, с друзья.* Antud juhul on kasutatud õiget prepositiooni *с*, kuid sõna *друзья* on käänatud valesti.

Valesti vastas 14% venelasi ning 33% eestlasi, lisaks üks eesti informant (4%) jättis lause täitmata. Valedest variantidest olid eesti keele rühmas sellised: *sõbral, sõprad, sõbrad*. Võib oletada, et informantidel tekkisid raskused sõna mitmuse moodustamisega ning õige käände leidmisega. Eestlased tegid aga sellised vead nagu *друзьей, друзей, друзьей, в друзьями, с другие, друзьями, друзьями.* Siin on palju variante, mida prooviti panna instrumentaali (*друзьями, друзьями, друзьями*), kuid puudub prepositioon. Variandis *с другие* on kasutatud õiget prepositiooni, kuid on kasutatud hoopis teist sõna (*другие*) ning vales vormis (peaks olema *с другими*).

12. Poiss armus (влюбился) (tüdruk) (tüdrukusse)

- Õiged: 17
- Osaliselt õiged: 1
- Valed: 3

12. Мальчик влюбился (armus) (девочка) (в девочку)

- Õiged: 5
- Osaliselt õiged: 3
- Valed: 16

Tabel 29. Tegusõna *armuta* kasutamise tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige	81%	21%
Osaliselt õige	5%	12%
Vale	14%	67%

Nii eesti kui vene keeles *armutakse kellesse?*, millele eesti keeles vastab illatiivi kääne, aga vene keeles akusatiivi kääne koos prepositsiooniga **в**. Näiteks *Juhan armus Marisse, Юхан влюбился в Мари*.

86% eesti keelt teise keelena õppiva klassi õpilastest vastasid kas õigesti või osaliselt õigesti, kuid vene keelt võõrkeelena õppivas klassis on neid vaid 33%. Üks venelane kirjutas vastuseks *tüdrukuse*, mida saab pidada näpuveaks. Eestlastel olid sellised osaliselt õiged variandid, nagu *в девочке, в девочек*. Esimesel juhul on kasutatud õiget prepositsiooni, kuid laiend on pandud daativi. Teisel juhul on samuti kasutatud õige prepositsioon, kuid ainsuse asemel on kasutatud mitmust.

Valesti avasid sulud 14% eesti keelt teise keelena ja 67% vene keelt võõrkeelena õppivat õpilast. Venelastel olid sellised vead: *tüdrukule, tüdruku, tüdruk*. Arvatavasti õpilased ei osanud leida eestikeelset käännet, mis vastaks selle verbi rektsioonile, kuna verb oli tõlgitud ning tegusõna mitteeristamisega ei pidanud tekkima probleeme.

Eestlastel olid järgmised vead: *девочки, о девочки, девочкой, девочка, девочки, девочке*. Variant *девочки* on pandud akusatiivi, kuid prepositsioon puudub. On ka olemas variant *о девочки*, kus on kasutatud vale prepositsiooni, kuid laiend on pandud õigesse käändesse. Teised vastused on pandud valedesse käännetesse.

11.3. Sarnase rektsiooniga verbide kasutuse kokkuvõte

Selleks, et uurida emakeele positiivset mõju verbirektsiooni kasutusele, oli läbi viidud rektsioonitest, mis koosnes valikvastustega harjutusest ja lünkharjutusest. Test sisaldas kokku 26 verbi, neist 10 olid sarnase rektsiooniga. Õigete, osaliselt õigete, valede ja vastamata vastuste arvud on kokkuvõtlikult esitatud järgnevas tabelis protsentides.

Tabel 30. Eesti ja vene keeles sarnase rektsiooniga verbe sisaldavate testilauseste tulemused

Valikvastus	Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
Õige või osaliselt õige	91%	64%
Vale	9%	34%
Vastamata	>0,5%	2%
Kokku	100%	100%

Tabelist 30 selgub, et venelastel on õigete vastuste protsent 27% võrra suurem kui eestlastel. Siit võib järeldada, et eesti keel teise keelena rühmas tuginevad õppijad rohkem emakeelele võrreldes teise rühmaga ning vene keele positiivne mõju eesti keelele on suurem.

Järgnevalt on toodud tabelina verbide pingerida õigete või osaliselt õigete vastuste põhjal. Venekeelsetele tegusõnadele on lisatud tõlge. Number sulgudes verbi järel näitab õigete vastuste arvu. Esimesena on toodud verbid, mille rektsioonis ei esinenud vigu, siis tulevad verbid õigete vastuste vähenemise järjekorras. Kõige viimasena on esitatud tegusõnad, kus tehti kõige rohkem vigu.

Tabel 31. Sarnase rektsiooniga verbide pingerida õigete vastuste põhjal

Eesti keelt teise keelena õppiv klass	Vene keelt võõrkeelena õppiv klass
1. helistama (21)	1. мечтать – unistama (22)
2. esinema (20)	2. подходить – sobima (21)
sobima (20)	3. любить – armastama (20)
valetama (20)	4. выступать – esinema (18)
3. panema (19)	5. ненавидеть – vihkama (16)
4. armastama (18)	6. общаться – suhtlema (15)
armuma (18)	7. звонить – helistama (14)
suhtlema (18)	8. врать – valetama (13)
vihkama (18)	9. влюбиться – armuma (8)
5. unistama (17)	10. положить – panema (7)

Tabelist 31 paistab, et eesti keele rühmas ei esinenud vigu verbi *helistama* puhul ning vähe vigu esines verbidega *esinema*, *sobima*, ja *valetama*, aga vene keele rühmas verbidega *мечтать* (*unistama*), *подходить* (*sobima*) ja *любить* (*armastama*). Kõige rohkem vigu esines verbi *положить* (*panema*) ja *влюбиться* (*armuma*) puhul.

Kokkuvõte

Käesolevas magistritöös on uuritud eesti ja vene keele mõju verbireksiooni kasutusele. Teoreetilises osas on esiteks antud ülevaade erinevatest keele omandamise teooriatest, nagu näiteks bihevioristlik õppimisteooria, kontrastiivne analüüs, vahekeele teooria jt. Keeleomandamise teooriate analüüsist selgus, et kõik magistritöös käsitletud teooriad (v.a veaanalüüs) tunnistavad teatud määral emakeele mõju sihtkeelele.

Teiseks käsitleb magistritöö teoreetiline osa ka rektsiooni (sh ka verbireksiooni) eesti ja vene keeleteaduses. Vene ja eesti rektsiooni kokkuvõttest selgub, et rektsiooni käsitus vene ja eesti keeleteaduses on paljudes aspektides sarnane, kuid kummaski keeles leidub oma eriaspekte, nagu näiteks *külgnemine* vene keeles, *infiniitvormirektsioon* eesti keeles.

Käesoleva magistritöö praktilises osas on analüüsitud emakeele positiivset ja negatiivset mõju sihtkeelele verbireksiooni kasutusel. Uurimus põhineb materjalil, mis pärineb 26 lausest koosnevast verbireksioonitestist. Informantideks on 21 Tartu Annelinna Gümnaasiumi eesti keelt teise keelena õppivat õpilast ja 24 Miina Härma Gümnaasiumi vene keelt võõrkeelena õppivat õpilast. Uurimuse käigus on jõutud järgmiste järeldusteni, mis ühtlasi vastavad magistritöös püstitatud küsimustele.

Nii vene kui eesti emakeelega õpilaste verbireksiooni omandamisel on emakeele mõju märgatav nii positiivses kui negatiivses ülekandes. Erineva rektsiooniga verbide põhiliseks vigade teguriks on negatiivne ülekanne emakeelest sihtkeelde. Verbireksioonivead jagunevad interferentsivigadeks ja muudest põhjustest tingitud vigadeks. Kokku tegid venelased 50% vigu erineva rektsiooniga verbide kasutusel, kusjuures 42% on tingitud interferentsist ning 8% on tingitud muudest põhjustest. Eestlased tegid kokku 57% vigu: 43% on interferentsed ning 14% muud tüüpi vead. Seega võib järeldada, et emakeele negatiivne mõju avaldub mõlemas sihtrühmas võrdväärsel tasandil.

Kõige rohkem vigu tehti eesti keel teise keelena rühmas verbidega *surema*, *huvituma*, *kogunema*, vene keel võõrkeelena rühmas aga verbidega *относиться* (*suhtuma*), *жениться*, *выходить замуж* (*abielluma*) ja *находить* (*leidma*). Kõige vähem vigu tekkis venelastel tegusõnadega *abielluma* ja *aru saama*, aga eestlastel tegusõnadega *käima*, *huvituma*, *kogunema*. On märgatav, et hästi ja vähem omandatud verbide nimekirjad on sihtrühmades erinevad, kuid tegusõnade *abielluma* ja *kogunema* on näha selline tendents, et kui nt verb *abielluma* on venelastel halvasti omandatud, siis eestlastel on see hästi omandatud, aga verb *kogunema* on vastupidi eestlastel hästi omandatud ning venelastel halvasti.

Praktilises osas on analüüsitud ka sarnase rektsiooniga verbe. Analüüsist selgub, et eesti keele rühmas on 91% õigeid vastuseid, kuid vene keele rühmas vaid 64%. See võib olla seotud positiivse ülekandega emakeelest sihtkeelde. Sel juhul saab järeldada, et emakeele positiivne mõju avaldub rohkem vene keelt emakeelena rääkivatel õpilastel. Suur õigete vastuste protsent võib olla seotud ka kas hästi ära õpitud rektsiooniga, ilma emakeelele toetumata, või juhusliku valiku võimalusega. Kõige rohkem õigeid vastuseid esines venelastel tegusõnade *helistama*, *esinema*, *sobima* ja *valetama* puhul, aga eestlastel tegusõnade *unistama*, *sobima* ja *armastama* puhul. Saab märkida, et verbi *sobima* rektsioon on mõlemas rühmas hästi omandatud.

Vene keelt teise keelena õppivas klassis eksis sarnase rektsiooniga verbide vastu 34% õpilastest. Kõige rohkem vigu esines verbigel *влюбиться* (*armuma*) ja *положить* (*panema*). Vigade põhjuseks võib olla mitte niivõrd rektsiooni mittetundmine, kui võrd käänamise keerukus üleüldse. Nii sarnase kui erineva rektsiooniga verbide tehtud vigadest selgub, et käänandeid ei osata vene keele rühmas piisavalt hästi ning neid aetakse omavahel segamini. Eriti keerukas on eestlaste jaoks pronoomenite käänamine, kuna siin tehti hulgaliselt vigu.

Käesoleva magistritöö tulemusivõiks kasutada eesti keele kui teise keele ja vene keele kui võõrkeele omandamise ala uurimisel. See aga omakorda võib positiivselt mõjutada keeleõpetamise tulemuslikkust ja edukust, kuna õpetamine on tihedalt seotud keele omandamise printsiipide ja keelest arusaamisega. Käesolev magistritöö võiks olla kasuks eesti ja vene keele õpetajatele, keeleõppijatele ja keelehuvilistele.

Kirjandus

Belošarkova = Белашапкова, Вера Арсеньевна 1989. Современный русский язык: учебник для филологических специальностей университетов. Москва: Высшая школа.

Boiko, Maria 2010. Keelekeskkonna mõju vene emakeelega 10. klassi õpilaste verbirektsiooni omandamisele. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Braidi, Susan M. 2001. The acquisition of second-language syntax. London: Arnold.

Cook, Vivian 2001. Second language learning and language teaching. London: Arnold.

Cook, Vivian 2002. Portraits of the L2 user. Clevedon: Multilingual Matters.

EKG I =Erelt, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1993. Eesti keele grammatika II. Süntaks. Tallinn : Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.

EKG II =Erelt, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1995. Eesti keele grammatika I. Morfoloogia, sõnamoodustus. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele Instituut.

EKK = Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross 2007. Eesti keele käsiraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat 2009. <http://www.eki.ee/dict/ekss/>. Vaadatud 23.03.2015.

Ellis, Rod 1999. Understanding second language acquisition. Oxford: Oxford University Press.

Erelt, Mati 2013. Eesti keele lauseõpetus: sissejuhatus. Õeldis. Tartu.

Firth, Alan, Johannes Wagner 1997. On discourse, communication, and (Some) fundamental concepts in SLA research. – The Modern Language Journal 81, 285–300.

Gass, Susan M., Larry Selinker 2001. Second language acquisition. An introductory course. London: Lawrence Erlbaum Associates.

Hausenberg jt = Hausenberg, Anu-Reet, Tiina Kikerpill, Maia Rõigas, Ülle Türk 2004. Keeleoskuse mõõtmine. Käsiraamat. Tallinn: TEA Kirjastus.

James, Carl 1998. Errors in language learning and use. Exploring error analysis. Harlow: Longman.

Kaivapalu, Annekatrin 2006. Kontrastiivlingvistika ja võõrkeele õppimine. – Lähivõrdlusi. Lähivertailuja 16. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Kaivapalu, Annekatrin 2007. Emakeel võõrkeeleõppes – eelis või takistus? – Oma Keel 1, 16–26.

Kaivapalu, Annekatrin 2010. Metalingvistiline teadlikkus võõrkeeleõppes: oma keel võõras peeglis. – Lähivõrdlusi. Lähivertailuja 19, 160–176.

KRG = Краткая русская грамматика 1989. Toim. Н. Ю. Шведова, В. В. Лопатина. Москва: Русский язык.

Krull, Edgar 2001. Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Külmoja jt = Кюльмоя, Ирина, Эда Вайгла, Майе Солль 2003. Краткий справочник по контрастивной грамматике эстонского и русского языка. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

MHGi tunniplaaniid = Miina Härma Gümnaasiumi tunniplaaniid.
<http://mhg.tartu.ee/tunniplaani/>. Vaadatud 26.11.2014.

Mitchell, Rosamond, Florence Myles 2004. Second language learning theories. Second edition. London: Hodder Arnold.

Mölder, August 1967. Eesti ja vene keele kõrvutav grammatika. Tallinn: Valgus.

Pastuhhova, Olga 2007. Vene emakeelega üliõpilaste eesti keele verbirektsiooni omandamisest. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Pill, Julia 2003. Vene ja eesti keele verbirektsiooni vastastikused mõjutused. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Pool, Raili 1999. Eesti keele verbirektsioone. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Pool, Raili 2005. Täis- ja osasihitis kõrgtasemel eesti keelt teise keelena kõnelejate kirjalikus keelekasutuses. – Teine keel. Uurimusi eesti kui teise keele omandamisest. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 8–74.

Pool, Raili 2007. Eesti keele teise keelena omandamise seaduspärasusi täis- ja osasihitise näitel. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Prokopovitš jt = Прокопович, Н.Н., Л. А. Дерibas, Е. Н. Прокопович 1981. Именное и глагольное управление в современном русском языке. Москва: Русский язык.

Rannut, Ülle 2005. Keelekeskkonna mõju vene õpilaste eesti keele omandamisele ja integratsioonile Eestis. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Riigi Teataja 2008, 2013. <https://www.riigiteataja.ee/akt/123012014002>. Vaadatud 13.11.2014.

Ringbom, Håkan 2007. Actual, perceived and assumed cross-linguistic similarities in foreign language learning – Kieli oppimisesa. Language in Learning. AFinLAN vuosikirja 65, 183–196.

Rätsep, Huno 1978. Eesti keele lihtlausete tüübid. Tallinn: Valgus.

Skoblikova = Скобликова, Елена Сергеевна 1979. Современный русский язык. Синтаксис простого предложения: учебное пособие. Москва: Просвещение.

Statistika andmebaas 2014. <http://www.stat.ee/andmebaas>. Vaadatud 13.11.2014.

Šeljakin= Шелякин, Михаил Алексеевич 2002.Русский язык. Справочник. Таллинн: Коолибри.

Šeljakin= Шелякин, Михаил Алексеевич1993.Справочник по русской грамматике. Москва: Русский язык.

TAGi tunniplaunid = Tartu Annelinna Gümnaasiumi tunniplaunid.
<http://www.tag.ee/et/tunniplaan>. Vaadatud 26.11.2014.

Valgina=Валгина, Нина Сергеевна 1991. Синтаксис современного русского языка. Москва: Высшая школа.

White, Lydia 2003. Second language acquisition and universal grammar. Cambridge: Cambridge University Press.

Kaudviited

Bley-Vroman, Robert 1989. What is the logical problem of foreign language learning? – Linguistic Perspectives in second language acquisition. Toim. Susan M., Gass, Jacquelyn Schachter. Cambridge University Press.

Burt, M., C. Kiparsky 1972. The gooficon: a repair manual for English. Newbury House, Rowley, MA.

Chomsky, Noam 1981. Lectures on government and binding. Dordrecht: Foris.

Chomsky, Noam 1986a. Knowledge of language, its nature, origin, and use. New York, NY: Praeger.

Chomsky, Noam 1986b. Barriers, Cambridge, MA: MIT Press.

Chomsky, Noam 2000. New horizons in the study of language and mind. Cambridge: Cambridge University Press.

Corder, S. Pit 1974. Error analysis. – The Edinburgh course in applied linguistics, vol. 3. Toim. J. Allen, S. Pit Corder. Oxford: Oxford University Press.

Corder, S. Pit 1981. Error analysis and interlanguage. Oxford: Oxford University Press.

Dulay, H., M. Burt 1973. Should we teach children syntax? – Language learning 23, 245–58.

Ellis, Rod 1985. Sources of variability in interlanguage. – Applied Linguistics 6, 31–118.

Ellis, Rod 1994. The study of second language acquisition. Oxford University Press.

Felix, S. 1987. Cognition and language growth. Dordrecht: Foris.

- Flynn, S. 1996.** A parameter-setting approach to second language acquisition. – Handbook of second language acquisition. Toim. Ritchie, W., T. Bhatia. San Diego, CA: Academic Press, 58–121.
- Hughes, Arthur 1989.** Testing for language teachers. Cambridge: Cambridge University Press.
- Häkkinen, Kaisa 1987.** Kontrastiivisesta tutkimuksesta. – Kontrastiivista kielentutkimusta I. Fennistica 8. Toim. Koski, M. Turku, 5–24.
- James, C. 1998.** Errors in language learning and use: exploring error analysis. Harlow: Longman.
- Jarvis, Scott 2000.** Methodological rigor in the study of transfer: Identifying L1 influence in the interlanguage lexicon. – Language Learning 50, 2, 245–309.
- Kaivapalu, Annekatrin 2005.** Lähdekieli kielenoppimisen apuna. – Jyväskylän studies in humanities 44. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Laskhmanan, Usha, Larry Selinker 2001.** Analysing interlanguage: how do we know what learners know? – Second Language Research 17, 4, 393–420.
- Lee, W. 1968.** Thoughts on contrastive linguistics in the context of language teaching. – Contrastive linguistics and its pedagogical implications. Toim. J. Alatis. Washington, D.C.: Georgetown University.
- Lennon, Paul 1991.** Error: some problems of definition, identification and distinction. – Applied Linguistics 12, 180–196.
- Marton, W. 1980 (1981).** Contrastive analysis in the classroom.
- Mey, J. 1981.** Right of wrong, my native speaker. – A festschrift for native speaker. Toim. F. Coulmas. The Hague, Netherlands: Mouton, 69–84.
- Polio, Charlene G. 1997.** Measures of linguistic accuracy in second language writing research. – Language Learning 47, 1, 101-143.

Richards, J. C. 1974. A non-contrastive approach to error analysis. In Richards, J. C. (ed.). *Error Analysis*. London: Longman, 172-88. Reprinted from *English Language Teaching* 25.

Rifkin, Benjamin 1995. Error gravity in learners spoken russian: a preliminary study. – *The Modern Language Journal* 79, 477–490.

Selinker, Larry 1972. Interlanguage. *International review of applied linguistics* 10, 31–209.

White, L. 1989. *Universal grammar and second language acquisition*. Amsterdam: John Benjamins.

Summary

This master's thesis examines the influence of Estonian and Russian languages on the verbal government. The theoretical part, first, gives an overview of various theories of language acquisition; second, it provides an overview of the government (including verbal government) in Estonian and Russian literature linguistics. The analysis of theories of language acquisition shows that all the considered theories (except for the error analysis) admit that there is to some degree influence of the first language on the target language. The analysis of Russian and Estonian government indicates that the interpretation of the verbal government in Russian and Estonian literature and linguistics is similar in many aspects, but at the same time, each language has its different aspects.

The practical part of this thesis consists of the analysis of the positive and negative effects of the native language on the verbal government of the target language. The research was, based on a test of the verbal government, which consists of 26 sentences. The target group includes 21 students of Tartu Annelinna Gymnasium who learn the Estonian language as a second language and 24 students of Miina Härma Gymnaasium who learn the Russian language as a foreign language. The study comes to the following conclusion which answer the questions set out in the thesis.

It is worth noting that Estonian students as well as Russian students have the influence of their mother tongue on the verbal government acquisition in positive and negative transfer. The main factor of the mistakes in different verbal government is a negative transfer from a native language on a target language. The mistakes of the verbal government are divided into interference errors and mistakes made for other reasons. According to the survey, the Russian students made 50 % of mistakes in verbs with different government, and 42% of them are caused by the interference and 8% by other reasons. The Estonian students made 57 % of mistakes. Among them 43 % are

interference errors and 14 % are the mistakes made for other reasons. Therefore, it can be concluded that the effect of the native language occurs in both groups equally.

The greater number of errors were made in a group of Estonian as a second language in the verbs *to die*, *to be interested*, *to gather*, and in a group of Russian as a foreign language with verbs *to treat*, *to marry / get married* and *to find*. The smaller number of errors were made by Russian students in the verbs *to marry* and *to understand* and by Estonian students in the verbs *to walk*, *to be interested*, and *to gather*. It is possible to notice that the list of verbs that have been well and less well-learned in the target groups is different. However, the verbs *to marry* and *to gather* have the following tendency: if the verb *to marry* is well learned by Russian students, it is badly learned by Estonian students, and the verb *to gather* is well learned by Estonian students and badly learned by Russian students.

The similar verbal government is analyzed in the practical part of this research paper. The result of the analysis shows that 91% of the correct answers are present in the group of Estonian, and only 64% of the correct answers are shown in the group of Russian. It can be connected with the positive transfer on a target language. Then, it is possible to conclude that the positive influence of the mother tongue occurs more among Russian students than Estonian students. A large percentage of the correct answers may be related to a well-learned verbal government without relying on the native language, and it is also can be connected with the possibility of a random selection. The Russian students had the most correct answers with verbs *to phone*, *to perform*, *to suit* and *to lie*. The Estonian students had the most correct answers with verbs *to dream*, *to suit* and *to love*. The verb *to suit* is learned well in both groups.

34% of students in the class of Russian as a foreign language made mistakes in a similar verbal government. The biggest number of mistakes was made with the verbs *to get in love* and *to put*. The cause of the errors can be not only in the lack of knowledge of the verbal government but also in the complexity of the declension in the Russian language in general. The analysis of similar and different verbal government shows that Russian cases are learnt by Estonians not well enough and they are confused with each other. Especially difficult grammar unit for them is a declension of pronouns because the research showed the greatest amount of mistakes in this grammar topic.

Lisa 1. Verbirektsioonitesti esialgne versioon

Verbirektsioonitest eesti keelt teise keelena õppivatele õpilastele

Уважаемый ученик!

Это тест – практическая часть магистерской работы. Тест анонимный, однако, ниже прошу указать требуемую информацию о себе.

Большое спасибо за участие и удачи в изучении языка!

Класс

Мой родной язык(и)

Мой домашний(ие) язык

Я изучаю эстонский лет.

Прочитай утверждение и поставь крестик (x) в соответствующую колонку.

В каждом ряду выбери только один вариант.

Утверждение	ДА	НЕТ
Я читаю эстонские газеты и журналы.		
Я смотрю эстонские телевизионные каналы.		
Я слушаю эстонское радио.		
Я говорю и слышу эстонский только в школе.		
Я общаюсь на эстонском с некоторыми знакомыми и друзьями.		

I OSA

TEST

I Tõmmake õigele variandile joon alla. Подчеркните правильный вариант.

Näide: Ta suri loomuliku surmaga / loomulikku surma / loomulikkust surmast.

1. Doktor, palun aidake *mul* / *mind* / *mulle*.
2. *Sõpradega* / *sõpru* / *sõbrad* on mõnus suhelda.
3. Kõik tuttavad suhtuvad *temale* / *temaks* / *temassehästi*.
4. Tädi käib meil sageli *külas* / *külla* / *külale*.
5. Professor esines ettekandega *konverentsil* / *konferentsilt* / *konverentsile*.
6. Me lugesime *ajalehes* / *ajalehest* / *ajalehel* uudiseid.
7. Poiss armus *tüdrukusse* / *tüdruga* / *tüdrukut*.
8. Vahel jätab ema lapse üksi *kodus* / *koju* / *kodust*.
9. Millal te *mul* / *mulle* / *mind* helistasite?
10. Pane palun raamatu *laual* / *lauale* / *laualt*!

II Avage sulud ja pange sõna õigesse vormi. Раскройте скобки и поставьте слова в правильном падеже.

Näide: Ma hilinesin (tund) → Ma hilinesin tundi.

1. Andrus armastab (vaikus)
2. Kas olete kuulnud, et Jüri abiellub varsti (Mari)
3. Ta unistab (uus auto)
4. Ma arvan, et te peaksite pöörduma (psühholoog)
5. Eile sain teada, et Mihkel haigestus (gripp)
6. Õpilased ei saanud (ülesanne) aru.
7. Leidsin kadunud pluusi (kapp)
8. Kas sa eelistad (tee või kohv) ?
9. Tiia unustas oma pinali (klass)
10. Ma vihkan (tema) hingepõhjust (*всейдушой*).

II OSA

Прочитай утверждение и поставь еркттик (x) в соответствующую колонку. В каждом ряду выбери только один вариант.

Утверждение	ДА	НЕТ
Выполняя тест, я знала, что нужно делать.		
Я знала, как выполнять упражнения.		
Тест был для меня лёгким.		
Для теста было достаточно времени.		
Формулировка задания была понятной.		
В тесте было много слов, которые я не знала.		
Тест был для меня сложным.		
Типы упражнений были для меня знакомы.		

Ответьте на вопросы.

1. Какие слова, которые были в тесте, ты не знала?
.....
.....
2. Если тест был для тебя сложным, опиши почему?
.....
.....
3. Сколько времени тебе понадобилось для выполнения данного теста?
.....
4. Сколько времени тебе нужно для выполнения данного теста?
.....

Verbireksioonitest vene keelt võõrkeelena õppivatele õpilastele

Lugupeetud õpilane!

See test on praktiline osa magistritööst. Test on anonüümne ning tulemustes ei kajasta Teie isikut, kuid allapoole palun kirjutada enda taustinfot.

Suur tänu osalemise eest ja edu võõrkeele õppimisel!

Klass.....
Emakeel.....
Kodukeel(ed).....
Ma õpin vene keelt..... aastat.

Loe väiteid läbi ja pane ristike (x) vastavasse tulp. Igas reas saad valida ainult ühte vastusevarianti.

Väide	JAH	EI
Ma loen venekeelseid ajalehti ja ajakirju.		
Ma vaatan venekeelseid televisioonikanaleid.		
Ma kuulan vene raadiot.		
Räägin ja kuulen vene keelt ainult koolis.		
Suhtlen vene keeles mõningate tuttavate ja sõpradega.		

I OSA

ТЕСТ

I Подчеркните правильный вариант. Тõmmake õigele variandile joon alla.

Например: Он умер естественной смертью / в естественную смерть / естественной смерти.

1. Доктор, пожалуйста помогите у меня / меня / мне.
2. С друзьями / друзей / друзья приятно общаться.
3. Все знакомые относятся в него / на него / к нему.
4. Тётя часто ходит к нам в гостях / в гости / в гостей.
5. Профессор выступал с докладом на конференции / в конференции / на конференцию.
6. Мы прочитали в газете / из газеты / на газете.
7. Мальчик влюбился в девочку / с девочкой / девочку.
8. Иногда мама оставляет ребёнка одного дома / домой / из дома.
9. Когда вы у меня / мне / меня звонили?
10. Положи, пожалуйста, книгу на столе / на стол / со стола!

II Раскройте скобки и поставьте слова в правильном падеже. Avage sulud ja range sõna õigesse vormi.

Например: Я опоздал (урок) → Я опоздал на урок.

1. Андрус любит (тишина)
2. Вы слышали, что Юрий скоро женится (Мари)
3. Он мечтает (новая машина)
4. Я думаю, вам следует обратиться (психолог)
5. Вчера я узнал, что Михкель заболел (грипп)
6. Ученики не поняли (задание)

7. Нашла потерявшуюся (*kadunud*) блузку (шкаф)
8. Ты предпочитаешь (чай или кофе) ?
9. Тия забыла свой пинал (класс)
10. Я ненавижу (он) всей душой.

II OSA

Lugege väited läbi ja kirjutage ristike (x) vastavasse tulpa. Igas reas saate valida ainult ühe vastusevariandi.

Väide	JAH	EI
Testi sooritamisel teadsin, mida peab tegema.		
Ma teadsin, kuidas teha neid ülesandeid.		
Test oli minu jaoks kerge.		
Testi sooritamiseks oli piisavalt aega.		
Tööjuhised olid arusaadavad.		
Testis esines palju sõnu, mida ma ei teadnud.		
Test oli minu jaoks raske.		
Ülesandetüübid olid minu jaoks tuttavad.		

Vastake küsimustele.

1. Milliseid testis esinevaid sõnu Te ei teadnud?
.....
.....
.....
2. Kui test oli Teie jaoks raske, põhjendage miks?
.....
.....
.....
3. Kui palju aega Teil võttis harjutuste tegemine?
.....
4. Kui palju aega Te vajaksite nende kahe harjutuste tegemiseks?
.....

Lisa 2. Verbirektsioonitesti lõppversioon

Verbirektsioonitest eesti keelt teise keelena õppivatele õpilastele

Уважаемый ученик!

Это тест – практическая часть магистерской работы. Тест анонимный, однако, ниже прошу указать требуемую информацию о себе.

Большое спасибо за участие и удачи в изучении языка!

Класс

Мой родной язык

Мой домашний(ие) язык(и)

Я изучаю эстонский лет.

Прочитай утверждение и поставь крестик (x) в соответствующую колонку.

В каждом ряду выбери только один вариант.

Утверждение	Всегда	Часто	Время от времени	Редко	Никогда
Я читаю эстонские газеты и журналы.					
Я смотрю эстонские телевизионные каналы.					
Я слушаю эстонское радио.					
Я говорю и слышу эстонский только в школе.					
Я общаюсь на эстонском с некоторыми знакомыми и друзьями.					

TEST

I Tõmmake õigele variandile joon alla. Подчеркните правильный вариант.

Näide: Ma usun sind / sulle / sul.

1. Doktor, palun aidake *mul* / *mind* / *mulle*.
2. Professor esines ettekandega *konverentsil* / *konverentsilt* / *konverentsile*.
3. Ivan ei saanud *minust* / *mind* / *minu* aru.
4. Me lugesime *ajalehes* / *ajalehest* / *ajalehel* uudiseid.
5. Millal te *mul* / *mulle* / *mind* helistasite?
6. Ta suri *loomuliku surmaga* / *loomulikku surma* / *loomulikust surmast*.
7. Pane palun raamatu *laual* / *lauale* / *laualt*!

8. Õpilased kogunesid *klassis / klassi / klassist*.
9. Mart huvitub (*интересуется*) *spordiga / spordist / spordi*.
10. Ta unistab *uuest autost / uut autot / uue auto*.
11. Andrei ja Mihhail võtsid *diskussioonist / diskussioonis / diskussioon* aktiivselt osa. (*osa võtma = принимать участие*)
12. See seelik sobib (*удѐм*) *sul / sulle / sind* suurepäraselt.
13. Maša leidis kadunud pluusi *kapis / kapist / kappi*.
14. Ma jäin täna ööseks *kodus / koju / kodust*.

II Avage sulud ja range sõna õigesse vormi. Раскройте скобки и поставьте слова в правильном падеже.

Näide: Lapsed kardavad (pimedus) → pimedust

1. Andrus armastab (klassikaline muusika)
2. Kas olete kuulnud, et Jüri abiellub varsti (Mari)
3. Eile sain teada, et Mihkel haigestus (gripp)
4. Tiia unustas oma pinali (klass)
5. Ma vihkan (tema) hingepõhjast (*всей душой*).
6. Ma hilinesin (tund)
7. Poiss valetas (ema)
8. Vahel jätab ema lapse üksi (kodu)
9. (Sõbrad) on mõnus suhelda.
10. Minu vend käib sageli (kino)
11. Kõik tuttavad suhtuvad (Katja) hästi.
12. Poiss armus (*влюбился*) (tüdruk)

Verbireksioonitest vene keelt võõrkeelena õppivatele õpilastele

Lugupeetud õpilane!

See test on praktiline osa magistritööst. Test on anonüümne ning tulemustes ei kajasta Teie isikut, kuid allapoole palun kirjutada enda taustinfot.

Suur tänu osalemise eest ja edu võõrkeele õppimisel!

Klass.....
 Emakeel

Kodukeel(ed)

Ma õpin vene keelt aastat.

Lugege väited läbi ja kirjutage ristike (x) vastavasse tulpa. Igas reas saate valida ainult ühe vastusevariandi.

Väide	Alati	Sageli	Aegajalt	Harva	Mitte kunagi
Ma loen venekeelseid ajalehti ja ajakirju.					
Ma vaatan venekeelseid televisioonikanaleid.					
Ma kuulan vene raadiot.					
Räägin ja kuulen vene keelt ainult koolis.					
Suhtlen vene keeles mõningate tuttavate ja sõpradega.					

ТЕСТ

I Подчеркните правильный вариант. Tõmmake õigele variandile joon alla.

Например: Я верю(*usun*)тебе / тебя / твой.

1. Доктор, пожалуйста помогите у меня / меня / мне.
2. Профессор выступал с докладом (*esines ettekandega*) на конференции / в конференции / на конференцию.
3. Иван не понял (*ei saanud aru*) меня / из меня / от меня.
4. Мы прочитали в газете / из газеты / на газете новости (*uudiseid*).
5. Когда вы у меня / мне / меня звонили (*helistasite*)?
6. Он умер (*suri*) естественной смертью / в естественную смерть / естественной смерти (*loomulik surm*).
7. Положи (*rane*), пожалуйста, книгу на столе / на стол / со стола!
8. Ученики собрались (*kogunesid*) в классе / в класс / из класса.
9. Март интересуется (*huvitub*) спортом / о спорте / спорта.
10. Он мечтает (*unistab*) о новой машине / новой машине / новую машину.
11. Андрей и Михаил принимали активное участие (*võtsid aktiivselt osa*) от дискуссии / в дискуссии / дискуссией.
12. Эта юбка идет (*sobib*) тебе / тебя / тобой замечательно (*suurepäraselt*).
13. Маша нашла потерявшуюся блузку (*leidis kadunud pluusi*) из шкафа / в шкафу / в шкаф.
14. Я остался (*jään*) сегодня на ночь дома / домой / домом.

II Раскройте скобки и поставьте слова в правильном падеже. Avage sulud ja range sõna õigesse vormi.

Например: Дети бояться (темнотарimedus) → темноты.

1. Андрус любит (*armastab*) (классическая музыка *klassikaline muusika*)
2. Вы слышали, что Юри скоро женится (*abiellub*) (Мари)
3. Вчера я узнал, что Михкель заболел (*haigestus*) (грипп)
4. Тия забыла своей пинал (*unustas oma pinali*) (класс)
5. Я ненавижу (*vihkan*) (он) всей душой (*hingepõhjast*).
6. Я опоздал (*hilinesin*) (урок *tund*)
7. Мальчик наврал (*valetas*) (мама)
8. Иногда мама оставляет ребёнка одного (*vahel jätab ema lapse üks*) (дом)
9. (Друзья) приятно общаться (*on mõnus suhelda*).
10. Мой брат часто ходит (*minu vend sageli käib*) (кино *okino*)
11. Все знакомые относятся (*suhtuvad*) (Катя) хорошо.
12. Мальчик влюбился (*armus*) (девочка)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Anastassia Antropova, sünnikuupäevaga 24.01.1991, annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Emakeele mõju verbireksiooni kasutusele eesti keelt teise keelena ja vene keelt võõrkeelena õppivatel õpilastel“, mille juhendaja on Raili Pool,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartu

25.05.2015

(töö autori allkiri)

(juhendaja allkiri)